

TEMA 5

ARTE ROMÁNICA: ARQUITECTURA

Relación das obras do tema incluídas na ABAU: ARTE ROMÁNICA : arquitectura

- 1. Interior da catedral de Santiago.**
- 2. Interior do mosteiro de Oseira.**

LIMIAR. Contexto histórico artístico: Arte Románica

O Románico é primeiro estilo internacional de Europa, de única *linguaxe artística* e diferenzas rexionais. Pasado o ano 1000, o nacemento do románico coincide coa expansión económica, urbana e demográfica.

As *peregrinacións* son a manifestación do renacemento urbano e comercial, base do movemento construtivo que levou a Europa a cubrirse de "*un branco manto de igrexas*".

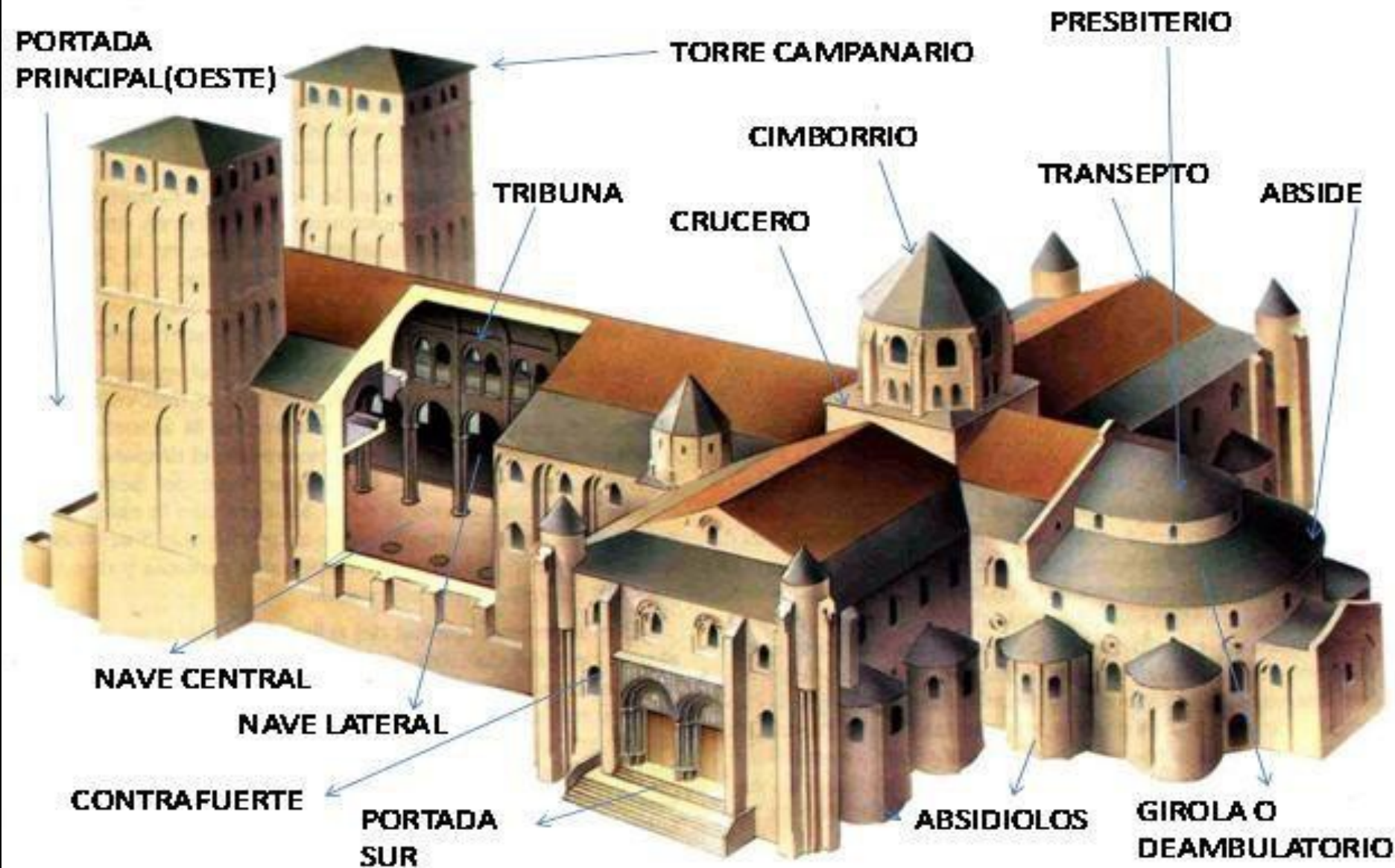
<https://www.youtube.com/watch?v=iL5EB3zRFRg>

Arte Románico: Camino de Santiago

Puntos destacados del Camino

O estilo románico coincide coa recuperación da escultura e de procedementos arquitectónicos romanos (*perpiaños, cubertas abovedadas, etc.*) e a *aparición* das linguas e literaturas romances.

Para o historiador italiano Roberto Salvini o románico aparece só nos países europeos de linguas romances, con 2 excepcións: Inglaterra (o románico aparece tras a conquista Normanda de 1066; os normandos falaban francés), e Alemaña, onde só hai románico no sur (zona que pertencera ao imperio carolinxio).

GÉNESIS Y DIFUSIÓN DEL ROMÁNICO

MARCO CRONOLÓGICO:
S. XI-XII

- FRANCIA
- SUR DE ALEMANIA
- ITALIA (LOMBARDÍA)
- INGLATERRA,
- NORTE DE LA P. IBÉRICA,

ROMÁNICO EN EUROPA

ARQUITECTURA DO CAMIÑO

CATEDRAL DE SANTIAGO E MOSTEIRO DE OSEIRA

IGREXAS DE PEREGRINACIÓN A CATEDRAL DE SANTIAGO

A ARQUITECTURA DO CAMIÑO.

A CATEDRAL DE SANTIAGO e As Igrexas de Peregrinación

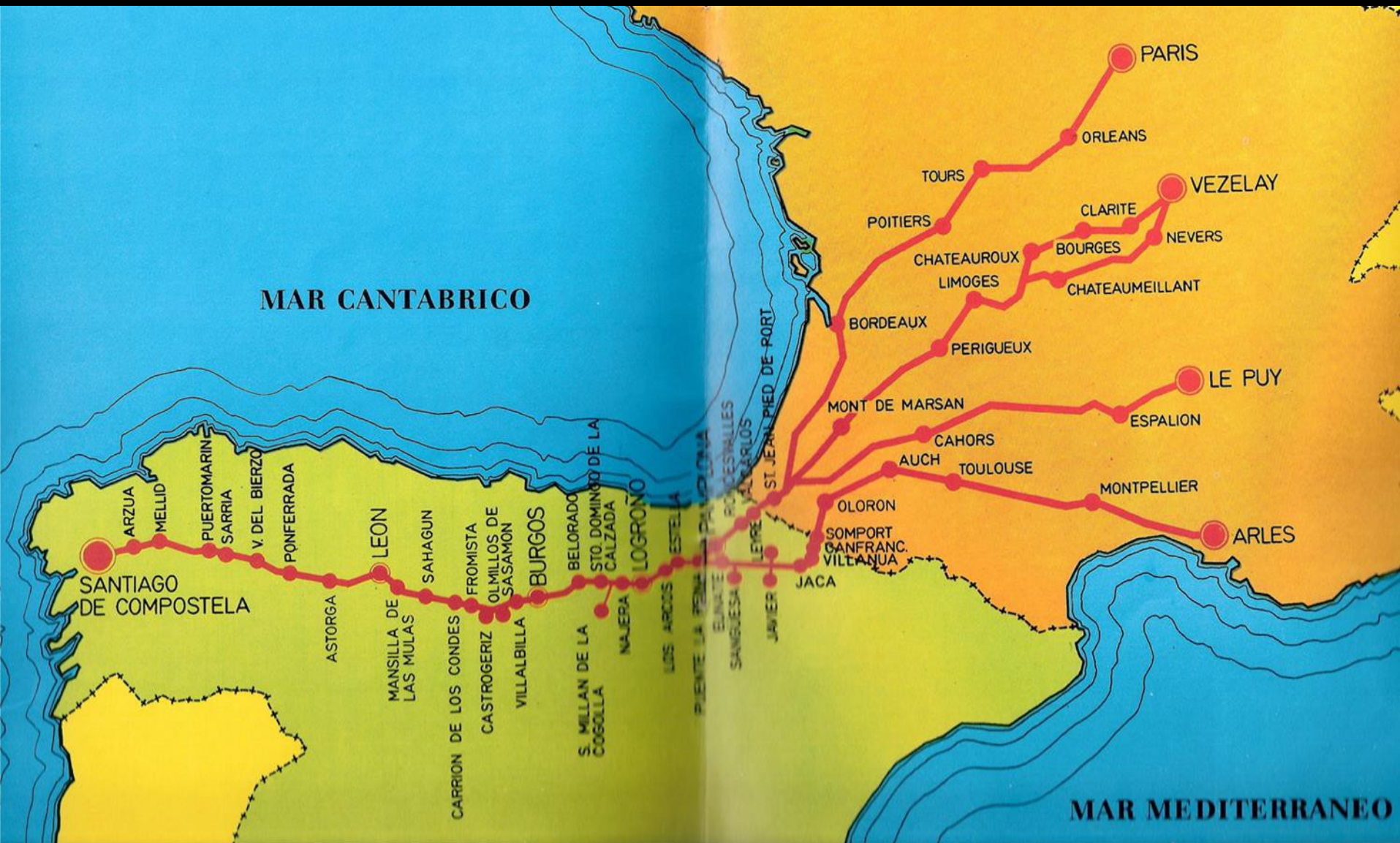
Saint Sernin de Toulouse

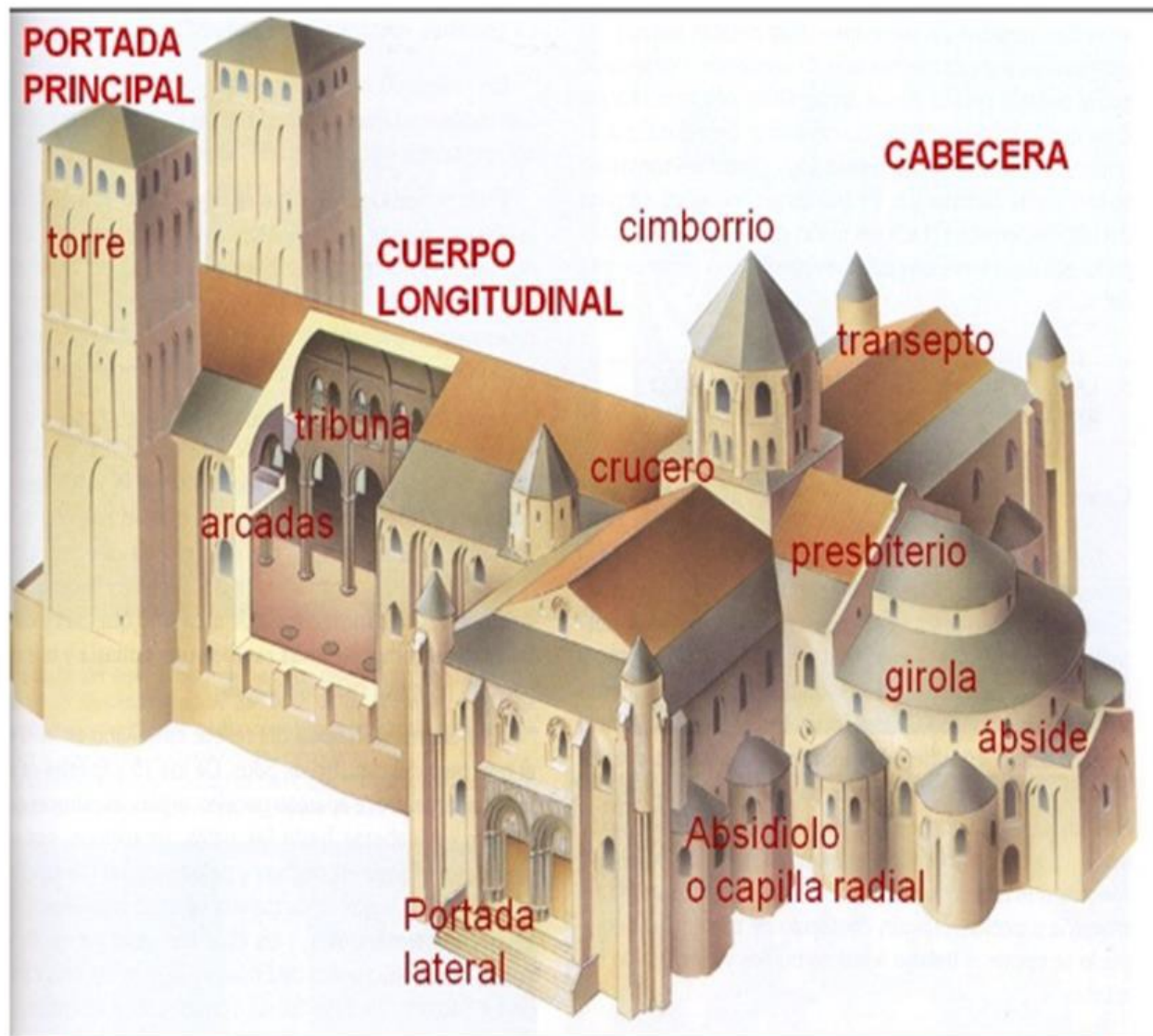
Son de peregrinación edificios como a *Catedral de Santiago*, *Saint Sernin de Toulouse*, *Sainte-Foy de Conques*, *Saint-Martin de Tours* e *Saint-Martial de Limoges*.

Son 5 igrexas -as 2 últimas desaparecidas-; de único tipo arquitectónico e perfecta adecuación funcional e simbólica aos ritos propios das peregrinacións, fenómeno relixioso medieval.

Estes santuarios atopámoos nas 4 grandes rutas do **Camiño Francés** a Santiago.

Aparecen elementos como a **xirola** ou **deambulatorio**, o transepto destacado, tribunas ou **triforios**, para facilitar o tránsito dos peregrinos e a visita ás reliquias sen interromper o culto nin cruzar o coro.

ELEMENTOS CONSTITUYENTES DESDE EL EXTERIOR

Los volúmenes exteriores tienen apariencia geométrica, de disposición escalonada.

ficha técnica

Catedral de Santiago de Compostela.

ESTILO: *Arquitectura relixiosa templaria. Estilo románico, igrexa de peregrinación; fase final ou de transición.*

Planta: de cruz latina, con cabeceira e absidiolos. A Lonxitude do edificio é de 97m.

Material: Pedra (granito, etc.).

Cronoloxía: s. XI e XII.

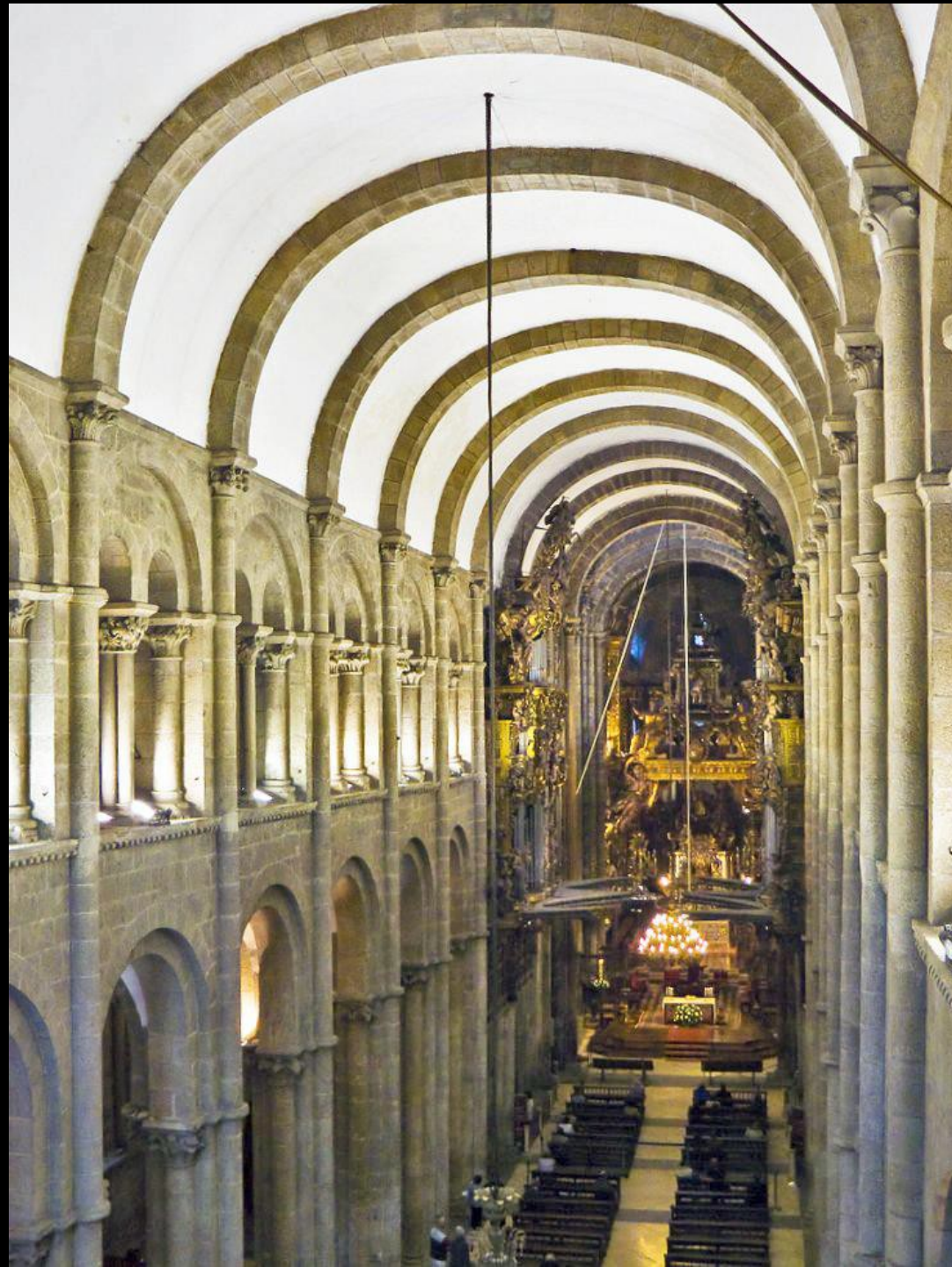
LOCALIZACIÓN: *Santiago de Compostela, A Coruña, España.*

AUTORES: *Varios. Bernardo o Vello; Mestro Esteban; Bernardo o Novo, Mestre Mateo.*

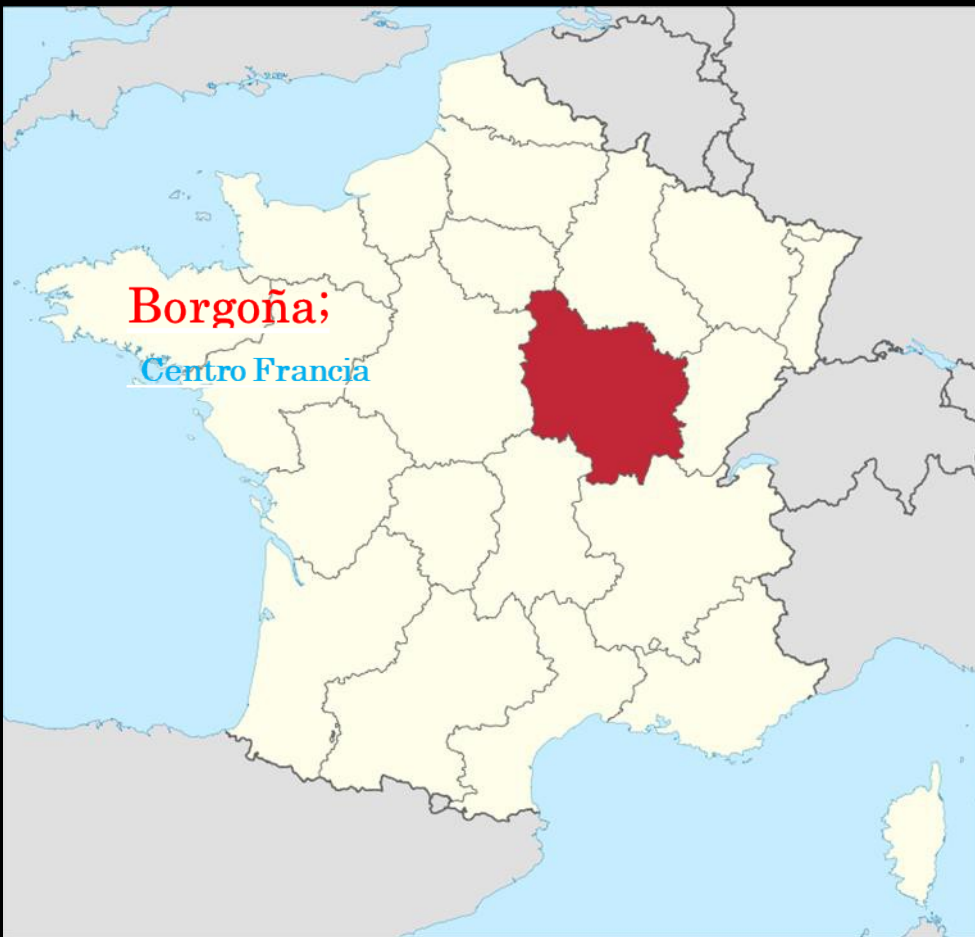
PROMOTORES ou comitentes: *As obras foron encargadas polos bispos Diego Peláez e Diego Xelmírez.*

O edificio románico (s. XI e XII) levántase sobre os restos de 2 basílicas prerrománicas dos s. IX e X.

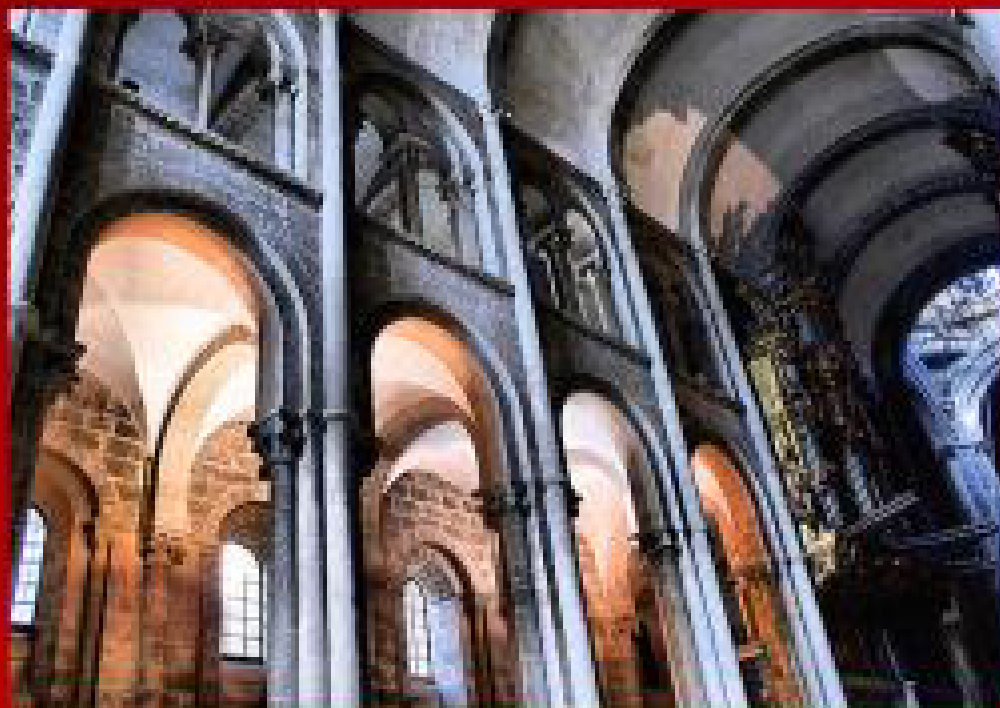

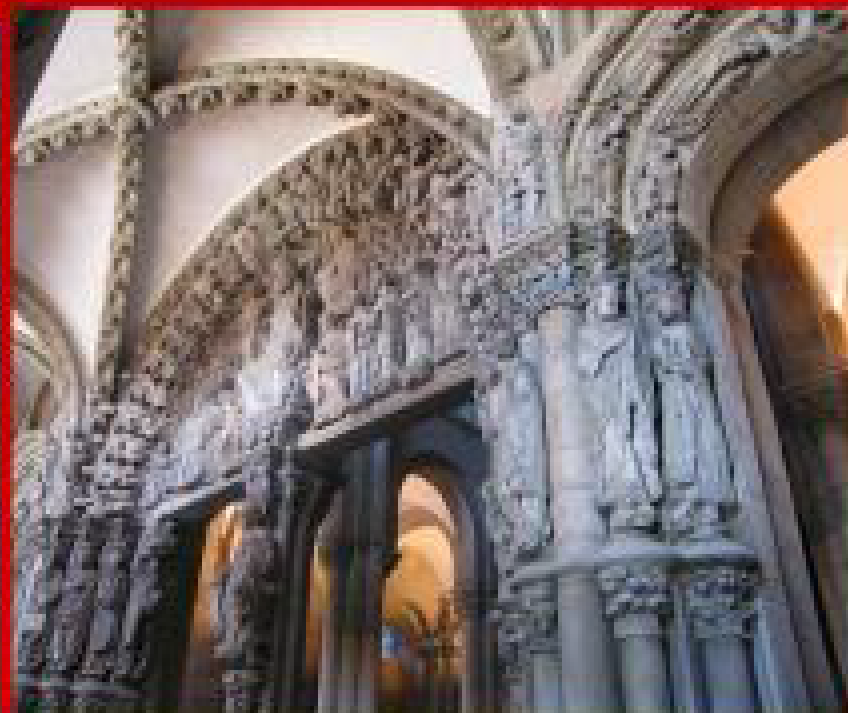
Construída en 4 etapas; nas primeiras, as influencias evidentes son de tipo **languedociano**: piares compostos, arcos peraltados, bóvedas de canón con faixóns,... Na última etapa predominan influencias **borgoñonas**: tripla portada, arcos apuntados, bóvedas de crucería, etc.

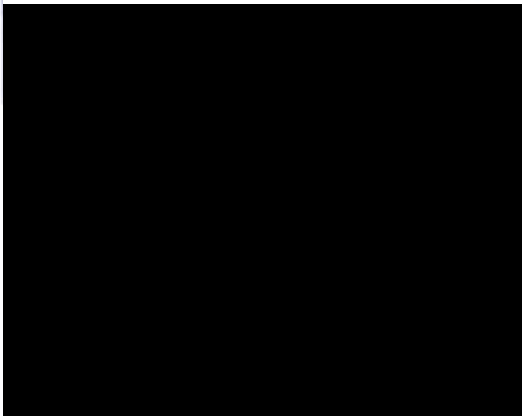
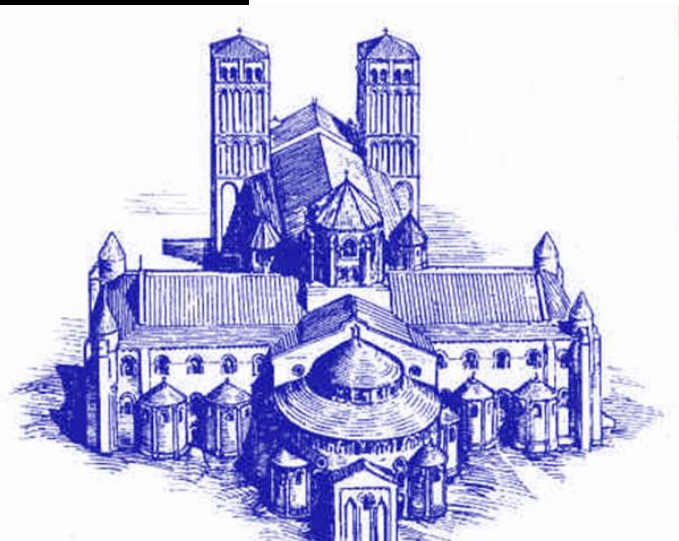
El actual edificio románico (ss. XI y XII) se levanta sobre los restos de dos antiguas basílicas prerrománicas de los siglos IX y X. Fue construido en cuatro etapas...

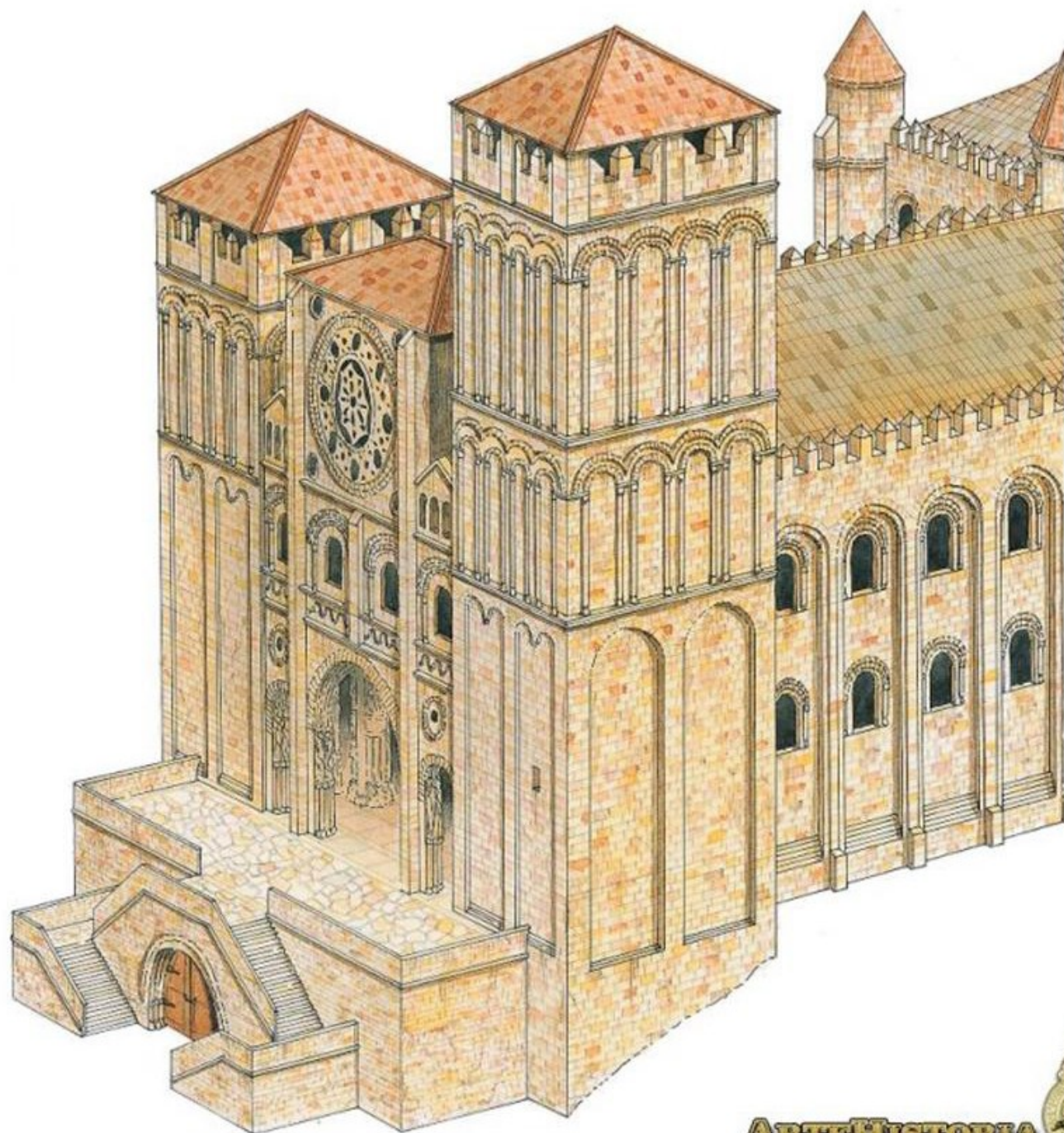

...en las primeras, las influencias más evidentes son de tipo languedociano (pilares compuestos, arcos peraltados, bóvedas de cañón con fajones...).

En la última etapa predominan las influencias borgoñonas (triple portada, arcos apuntados, bóvedas de crucería...).

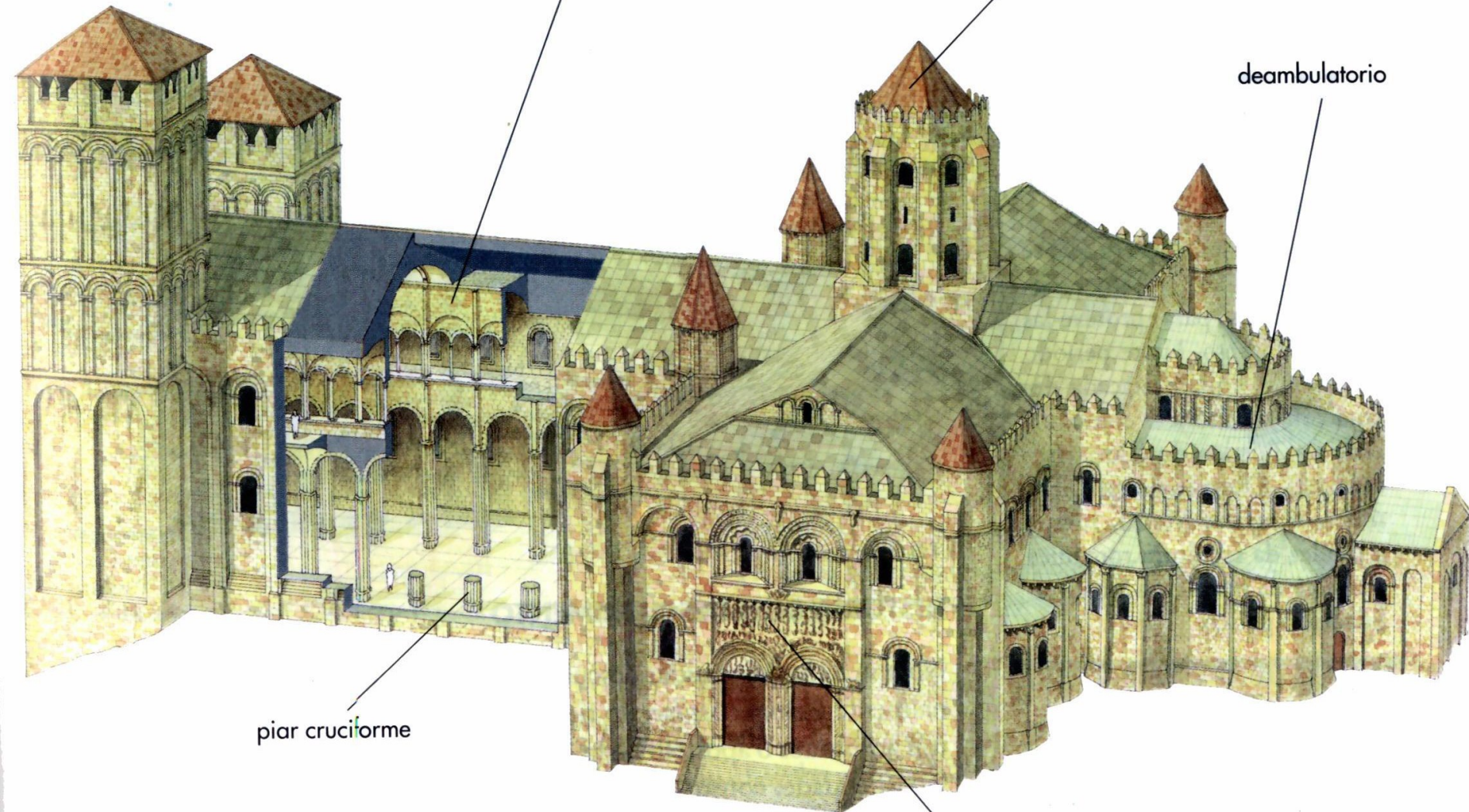
A nave central cóbrese con bóveda de canón, e as laterais con bóveda de aresta

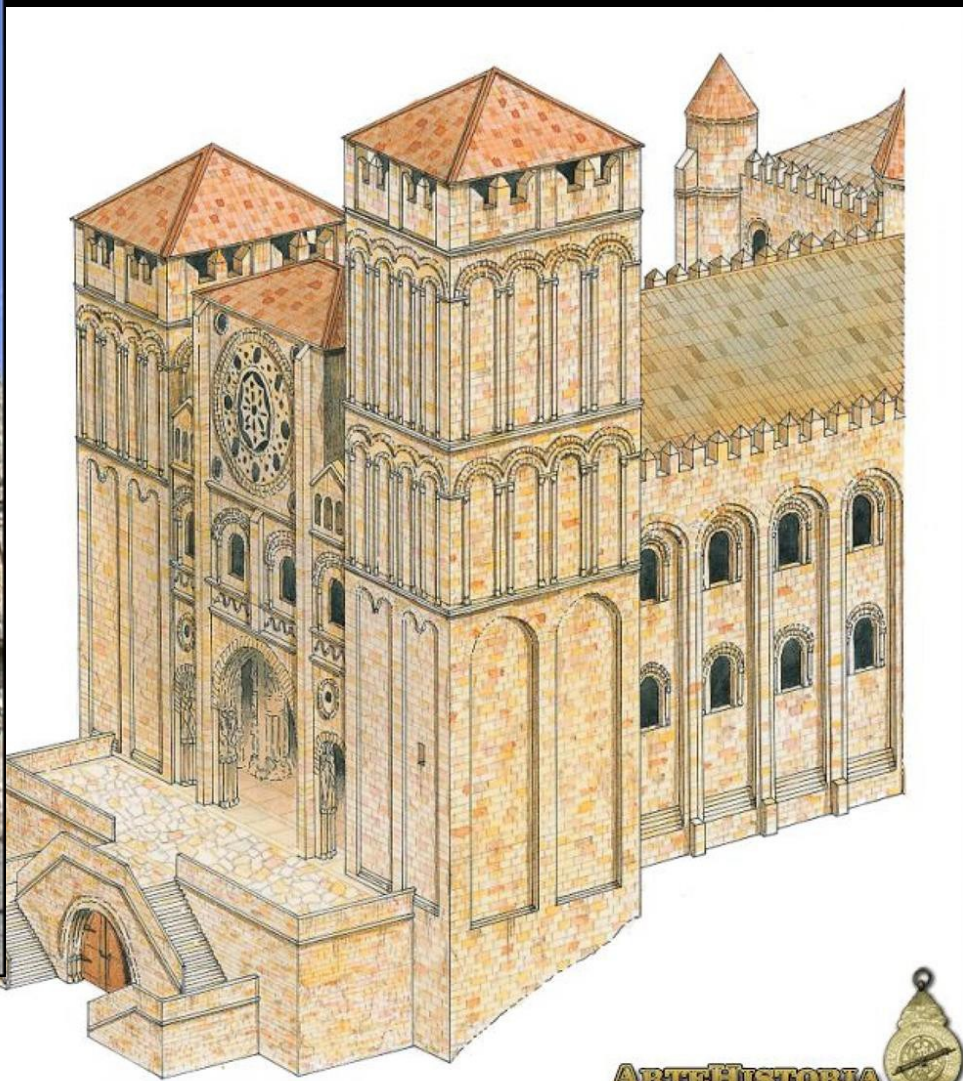
ciborio que coroa o cruceiro

deambulatorio

piar cruciforme

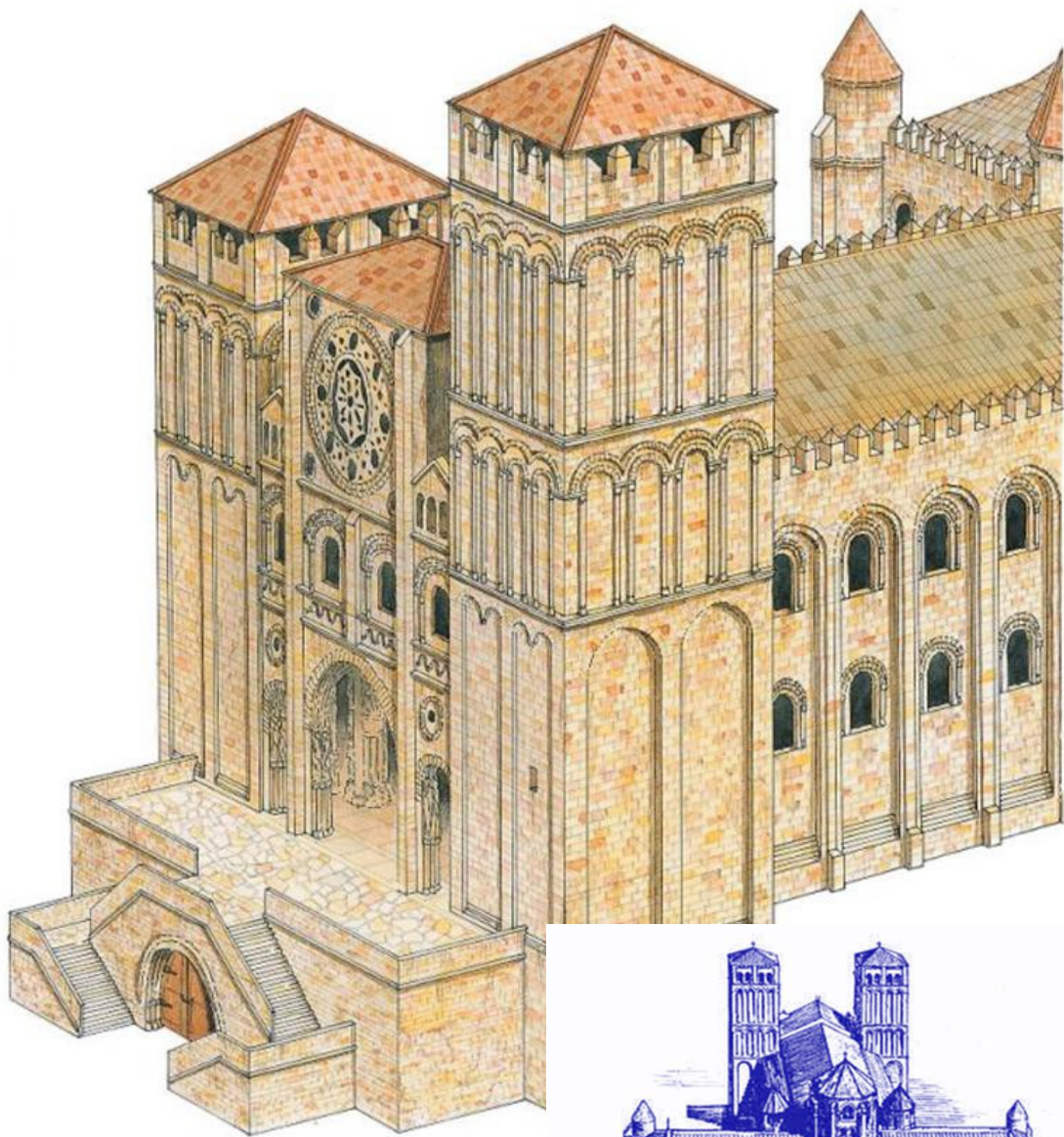
portada decorada con esculturas

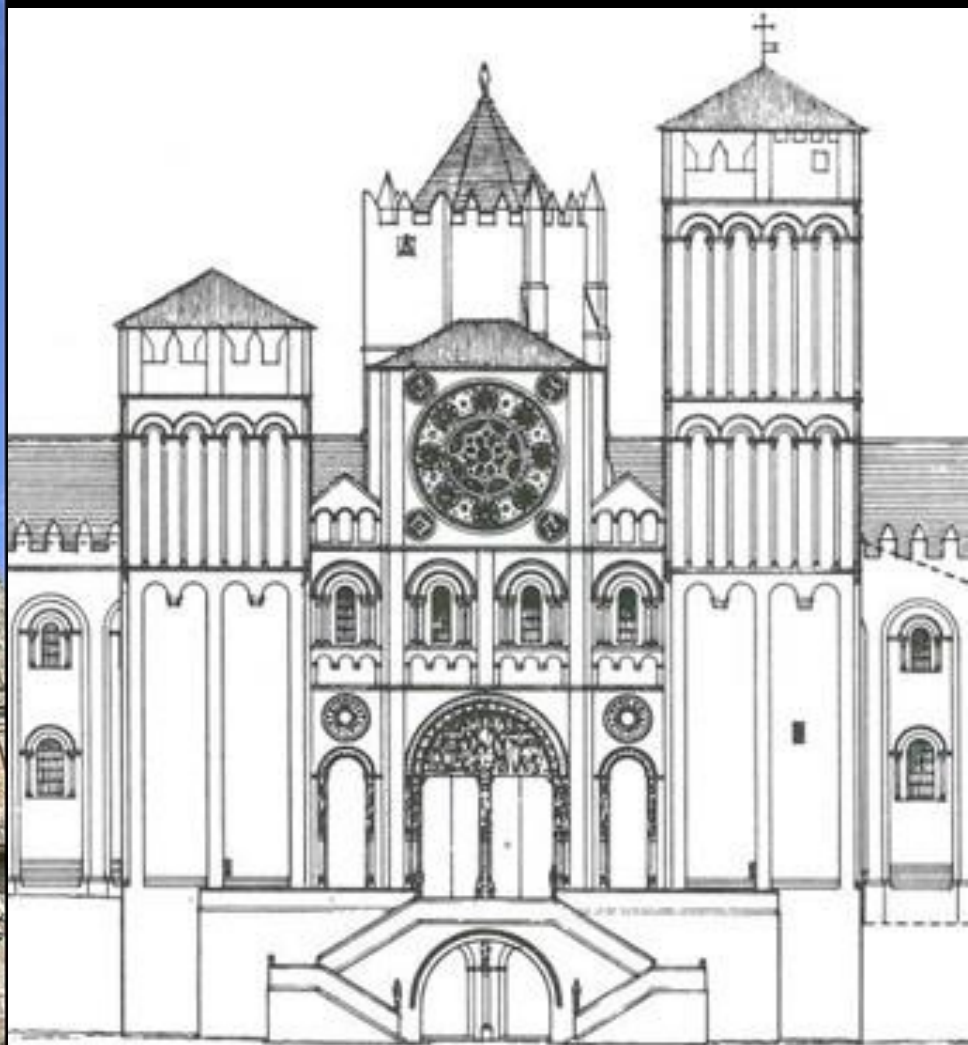

Cara ao 1200-1215 debeu de concluír levantando a fachada occidental (*tipo normando con dúas torres cadradas e rosetón central*) e as escaleiras de acceso.

As obras continuaron. Reedificouse o claustro en 2 ocasións (s. XIII e XVI) e engadíronse capelas de padroado privado ou gremial rompendo a harmonía do edificio. No s. XVII decidiuse recuperar a unidade *disfrazando* a catedral con fachadas-pano barrocas (*praza da Quintana, Acibecharía*). Finalmente terminan as obras no s. XVIII coa construción da *fachada do Obradoiro* (Casas Novoa).

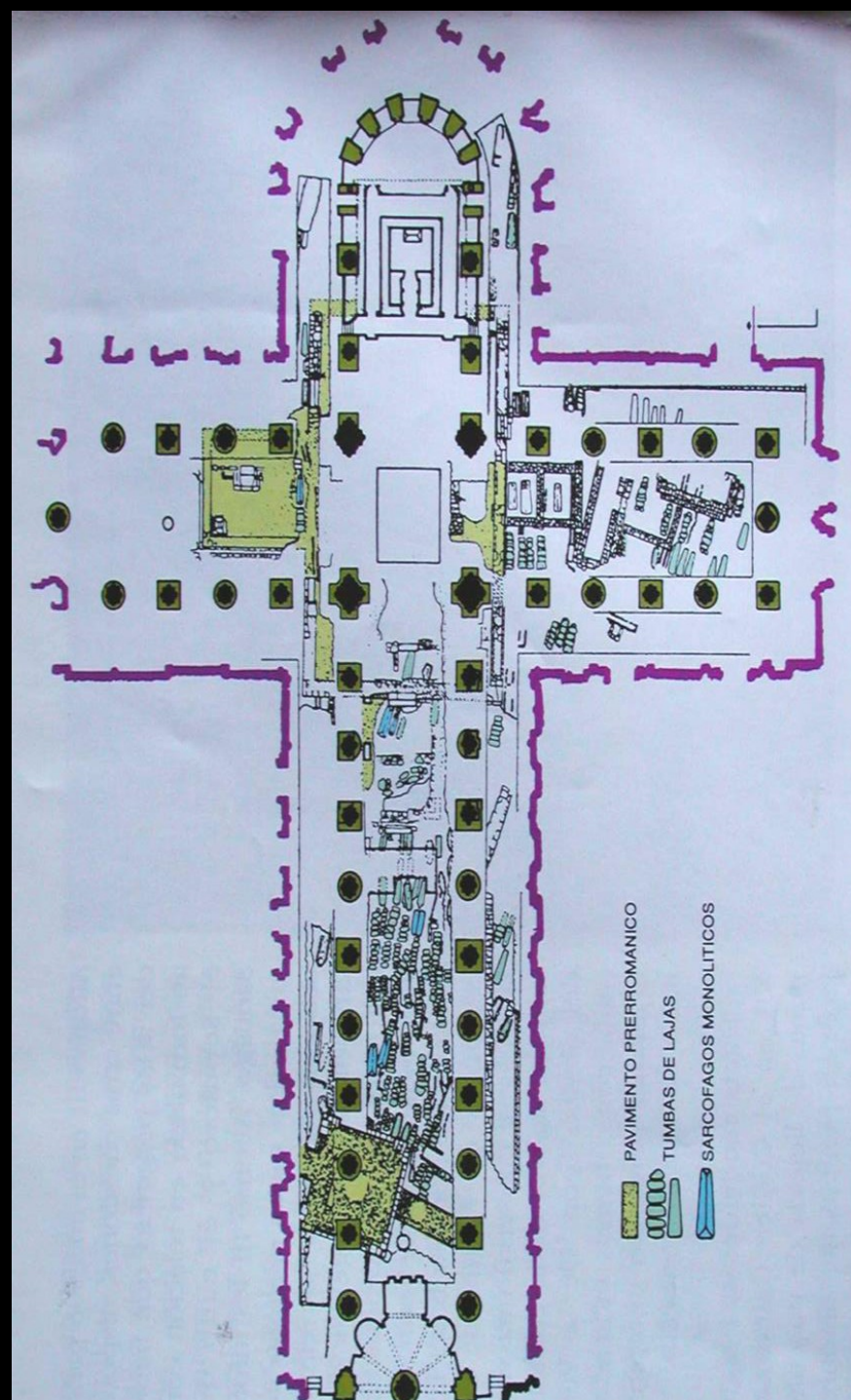

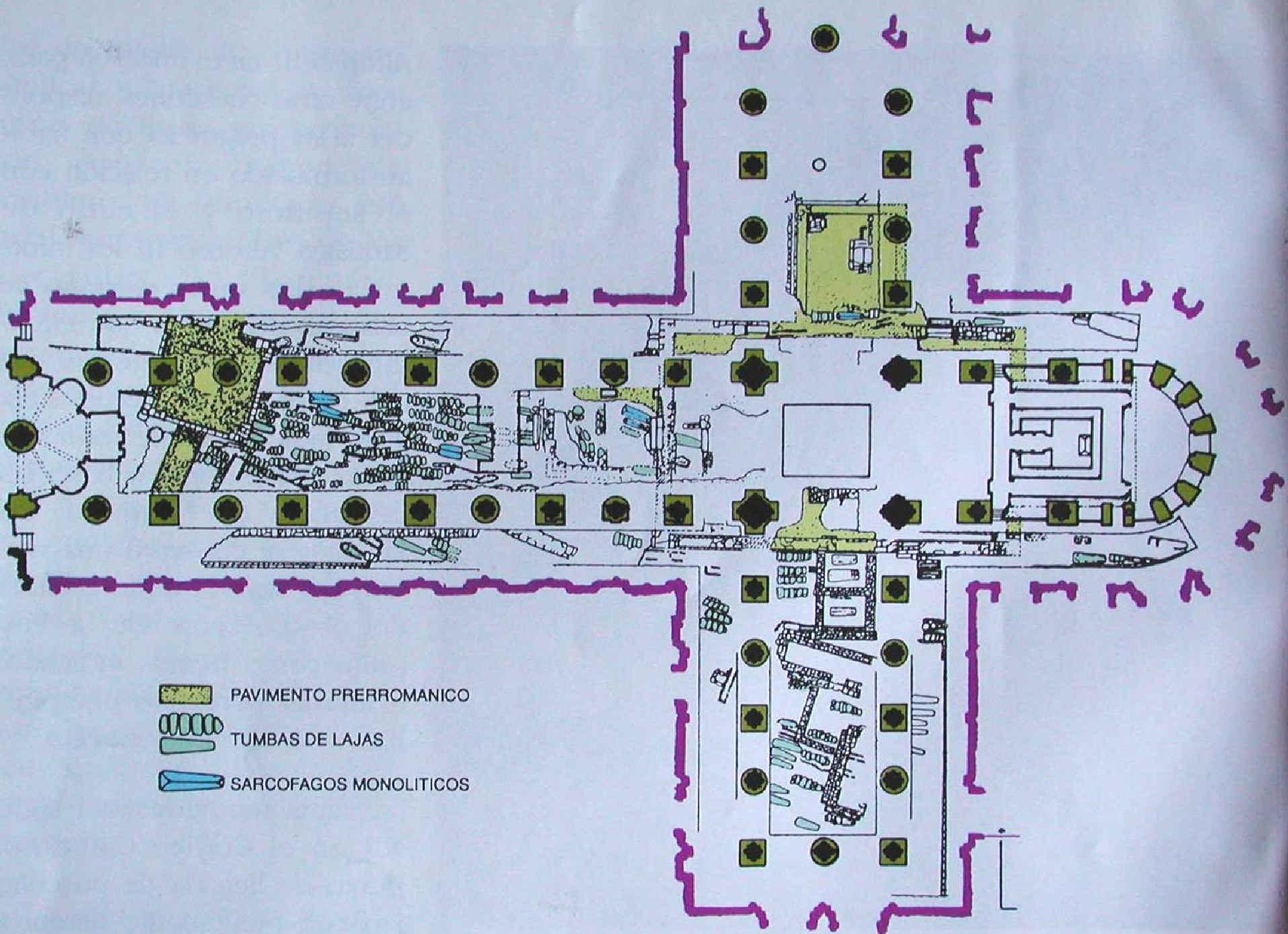

1. OS RESTOS E AS BASÍLICAS PRERROMÁNICAS:

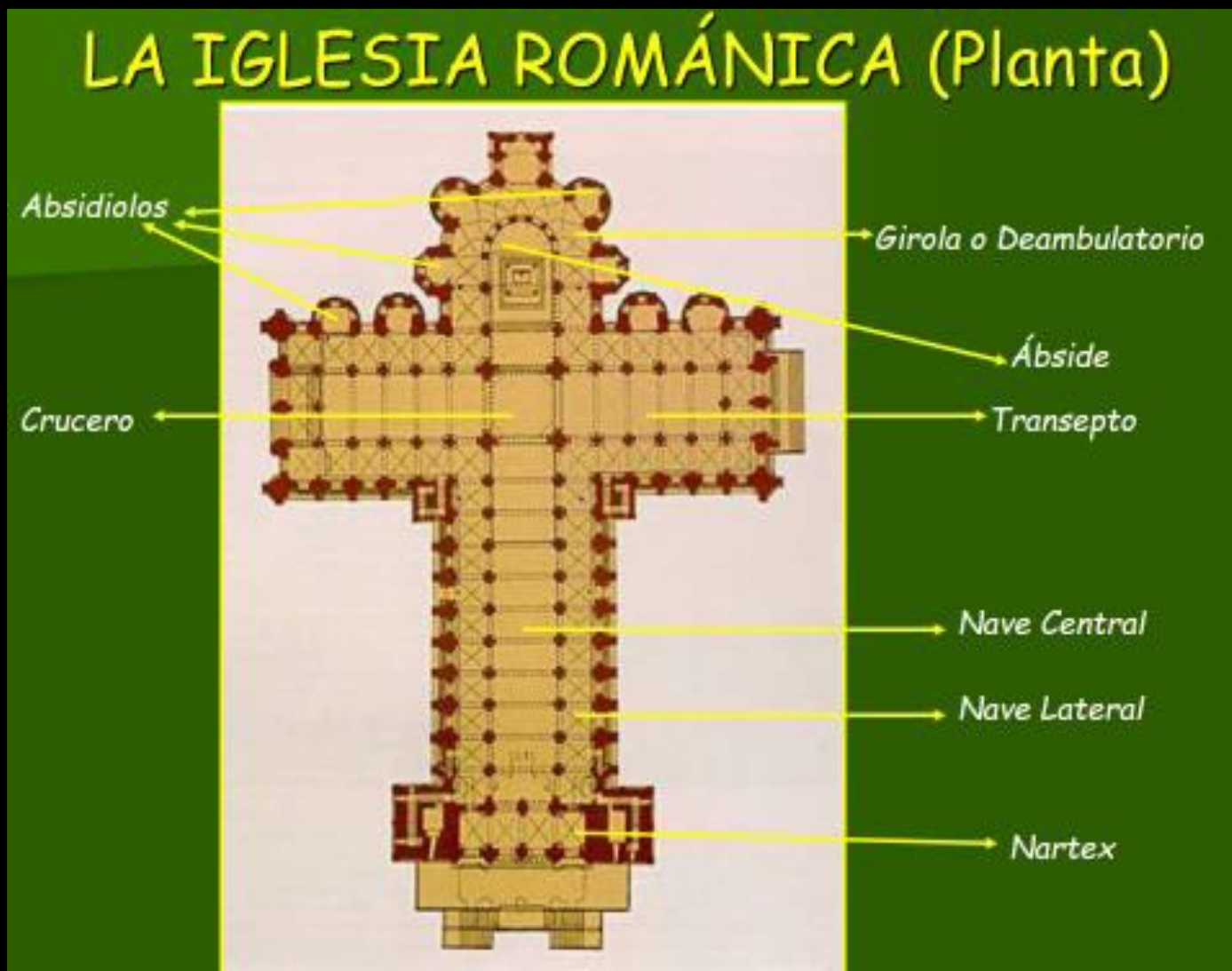
- Antes da construción da catedral románica, co descubrimento (*inventio*) da tumba polo bispo Teodomiro, nos primeiros anos do s. IX, o rei asturiano Afonso II ordena construír unha igrexa sobre o sepulcro; da que apenas fican restos.
- A igrexa foi refeita por Afonso III no 899 e destruída por Almanzor no 997; reconstruída no inicio do s.XI é derrubada a finais de século para construír a igrexa actual.
- Baixo a catedral hai un antigo sepulcro romano, unha necrópole sueva e as basílicas afonsinas.
- *O problema é que os restos máis antigos son de finais do s.II co que queda un lapso de 150 anos coa época do hipotético enterramento do Apóstolo.*

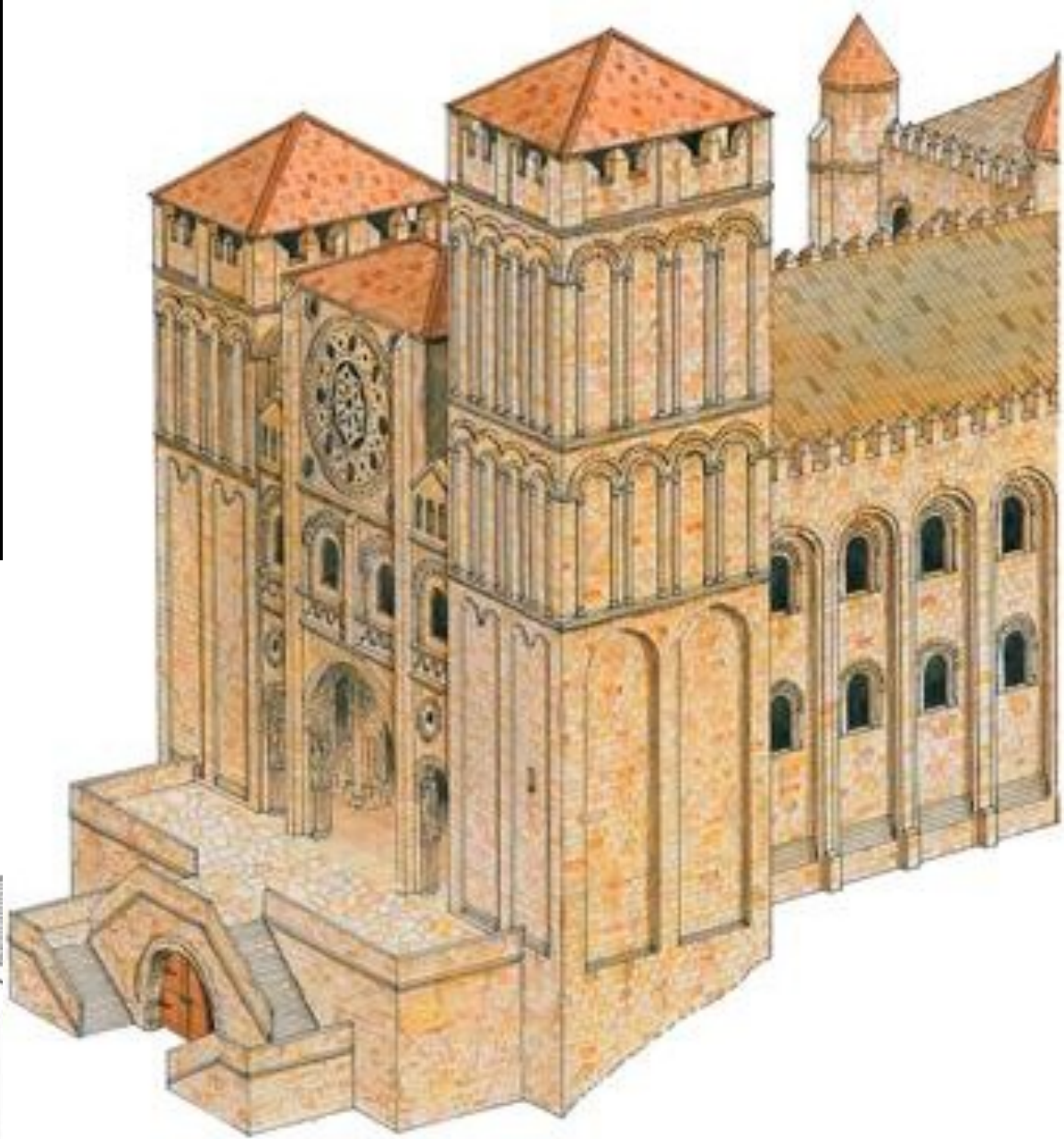
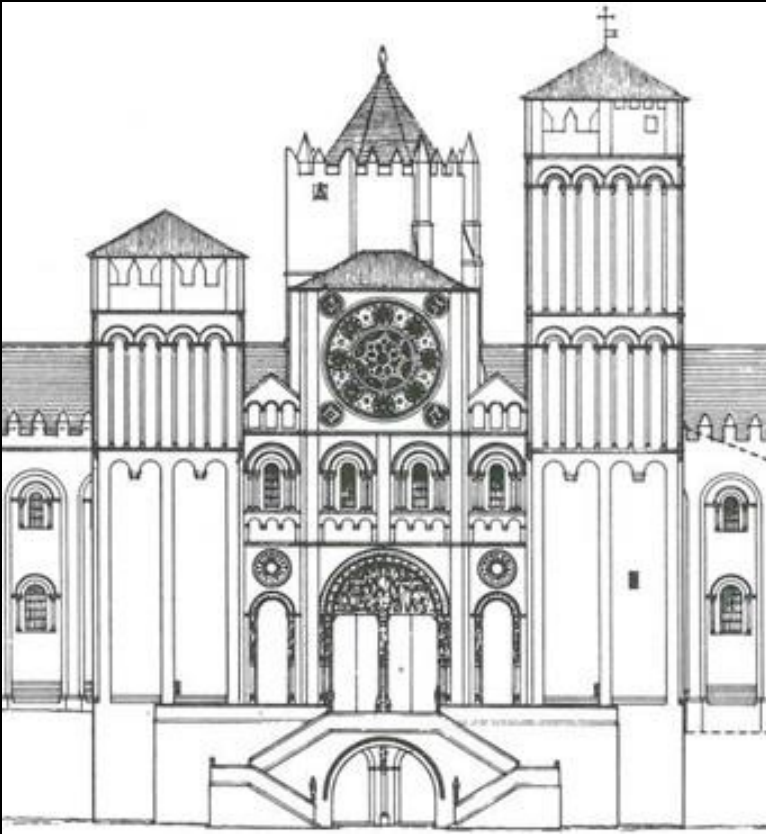
2. A CATEDRAL ROMÁNICA

O edificio actual responde ao esquema das Igrexas de peregrinación (nártex; 3 naves, a central dobre; transepto, triforios, e ábsida e cabeceira con xirola e capelas radiais) con paralelos en Francia: St. Sernin de Toulouse e Sta. Fe de Conques.

3. DESCRICIÓN XERAL

O edificio é das maiores construcións do ESTILO ROMÁNICO. Aos pés o nártex, co *Pórtico da Gloria*.

Na construción primitiva, a cada lado as torres de planta cadrada.

O interior divídese en 3 naves. A central de 10 ms de ancho, altura de 22 m, cuberta con bóveda de canón con arcos **faixóns**.

As laterais, de menor altura e 5 mts de anchura con bóvedas de arestas e arcos **formeros** paralelos á nave central. Sobre as naves laterais as tribunas que asoman á nave central con arcos xeminados.

Os **vans exteriores** dan iluminación á parte superior da nave central que contrasta coa penumbra do inferior.

As bóvedas sostéñense por alicerces compostos cruciformes de **columnas encostadas**, organizadas de tal forma que a columna que mira cara á nave central elévase ata alcanzar o inicio do arco faixón correspondente.

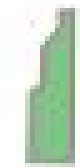

Boveda de
cañon con
arcos fajones

Tribuna

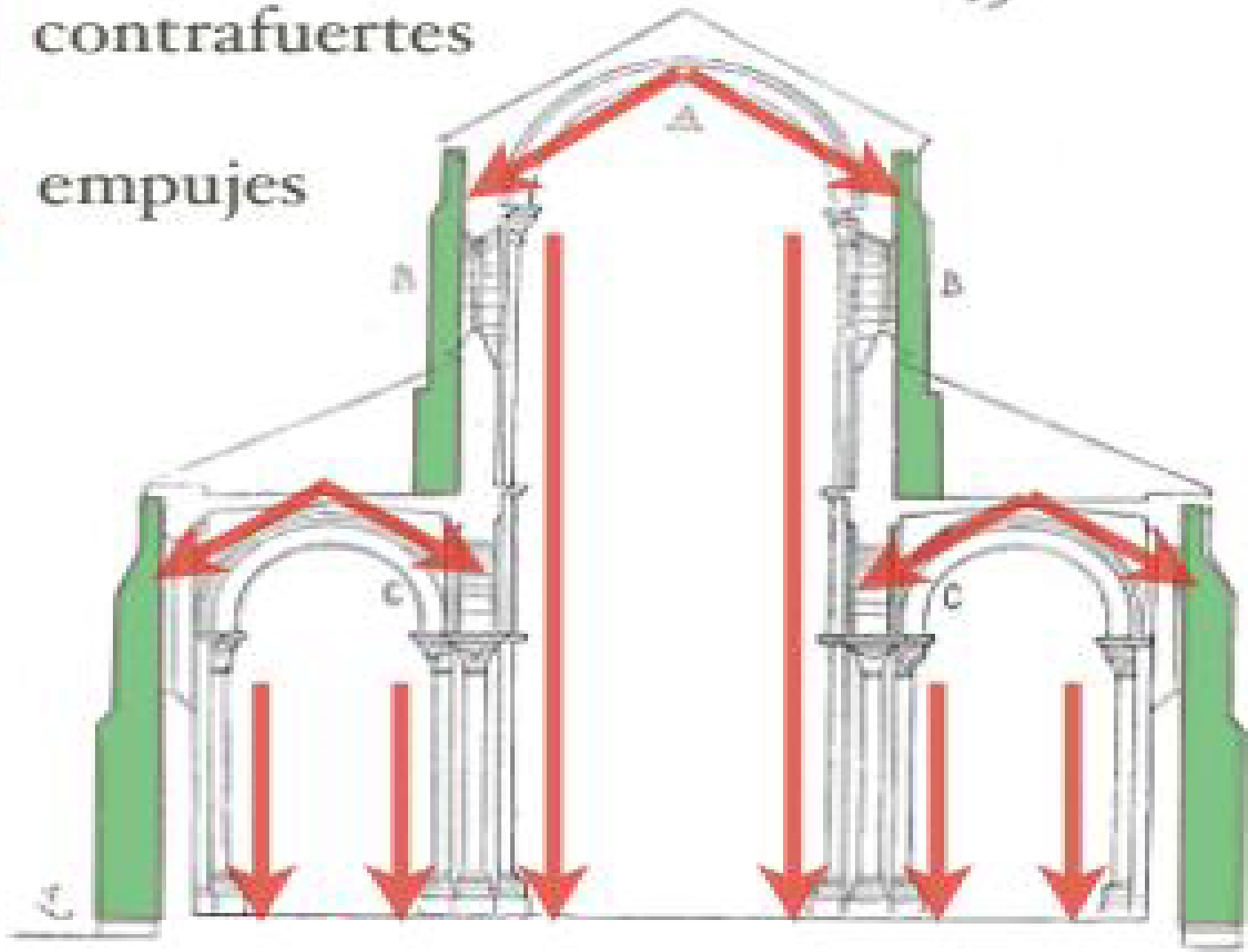
Arcos formeros y
pilares cruciformes

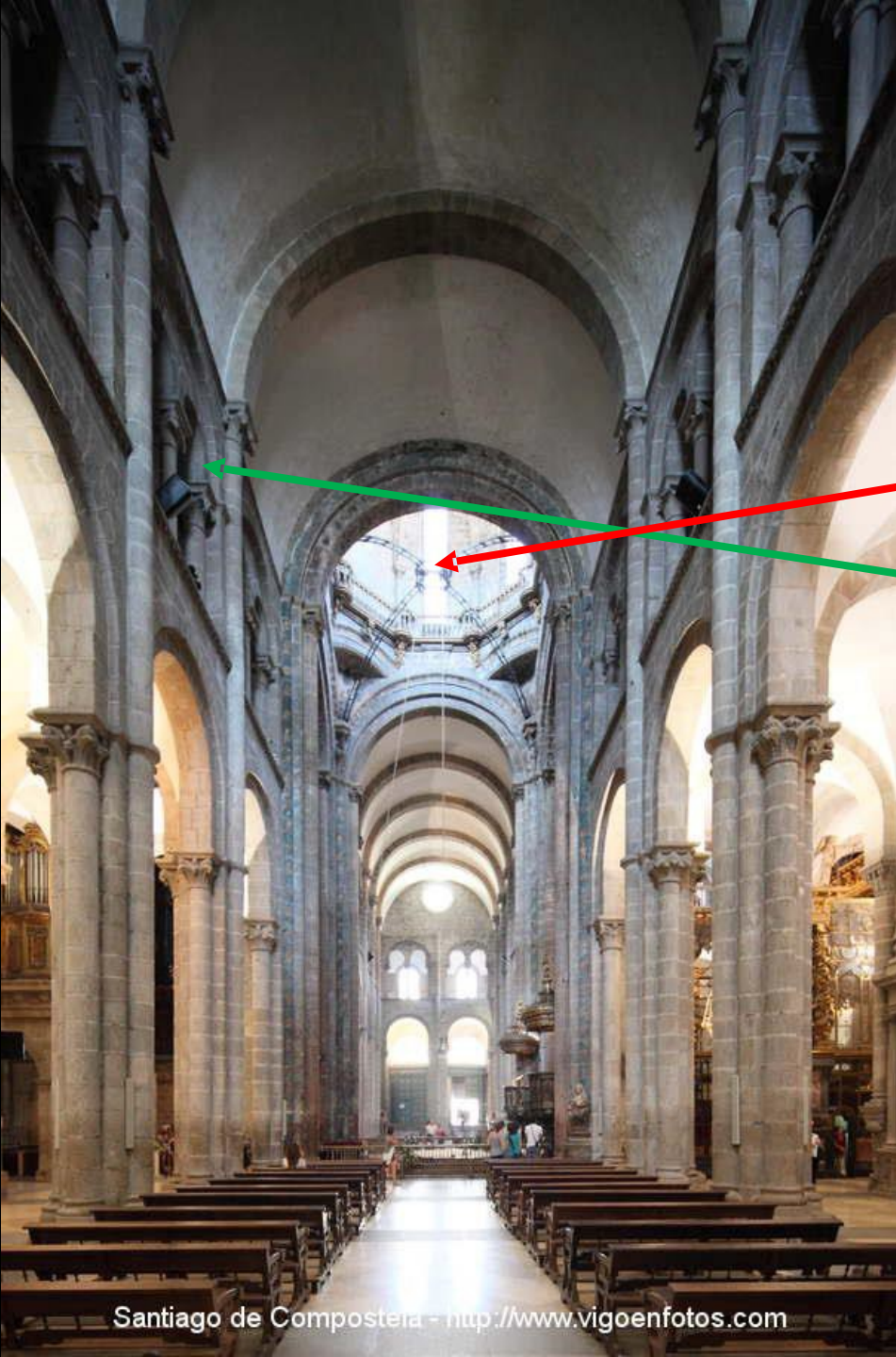

contrafuertes

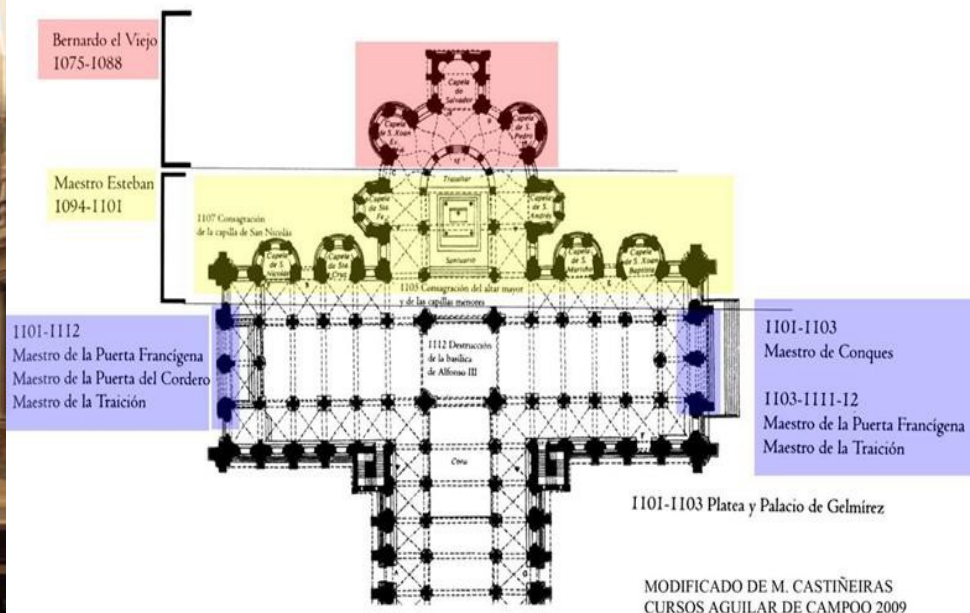

empujes

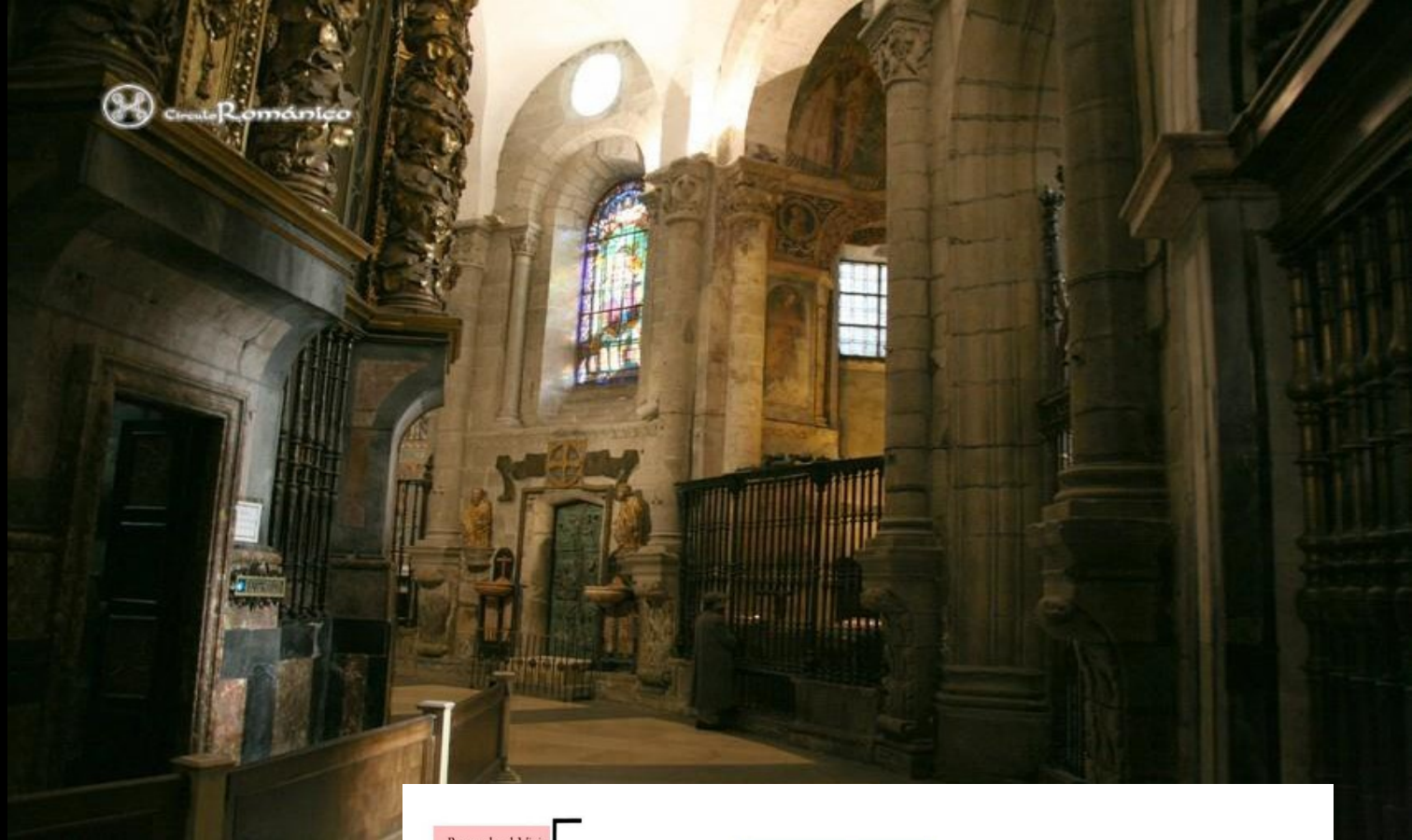
O transepto tamén con 3 naves; nos extremos hai portadas ao exterior. Nun dos seus lados maiores o transepto presenta catro absidiolos, 2 a cada lado da cabeceira. No transepto álzanse tamén tribunas sobre as naves laterais.

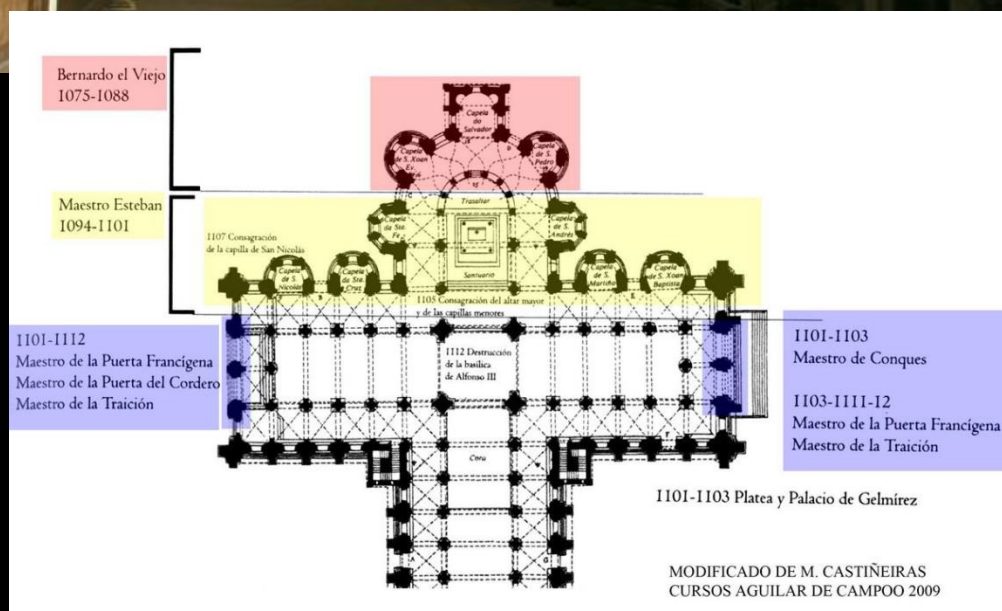

No cruceiro álzase o ciborio,

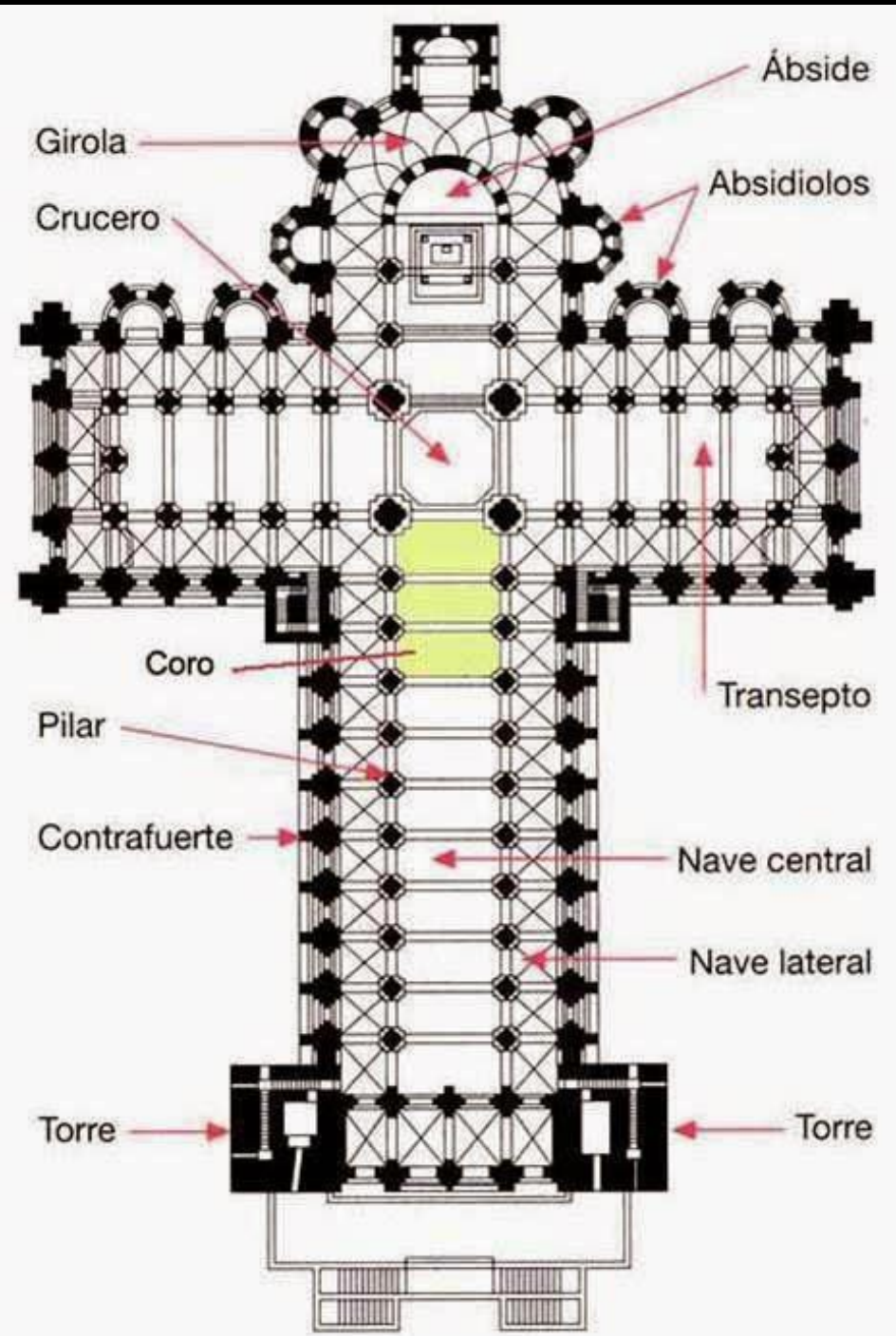
... e a cabeceira de
amplas dimensións,
dispón dunha *xirola* con
5 capelas radiais
nos *absidiolos*.

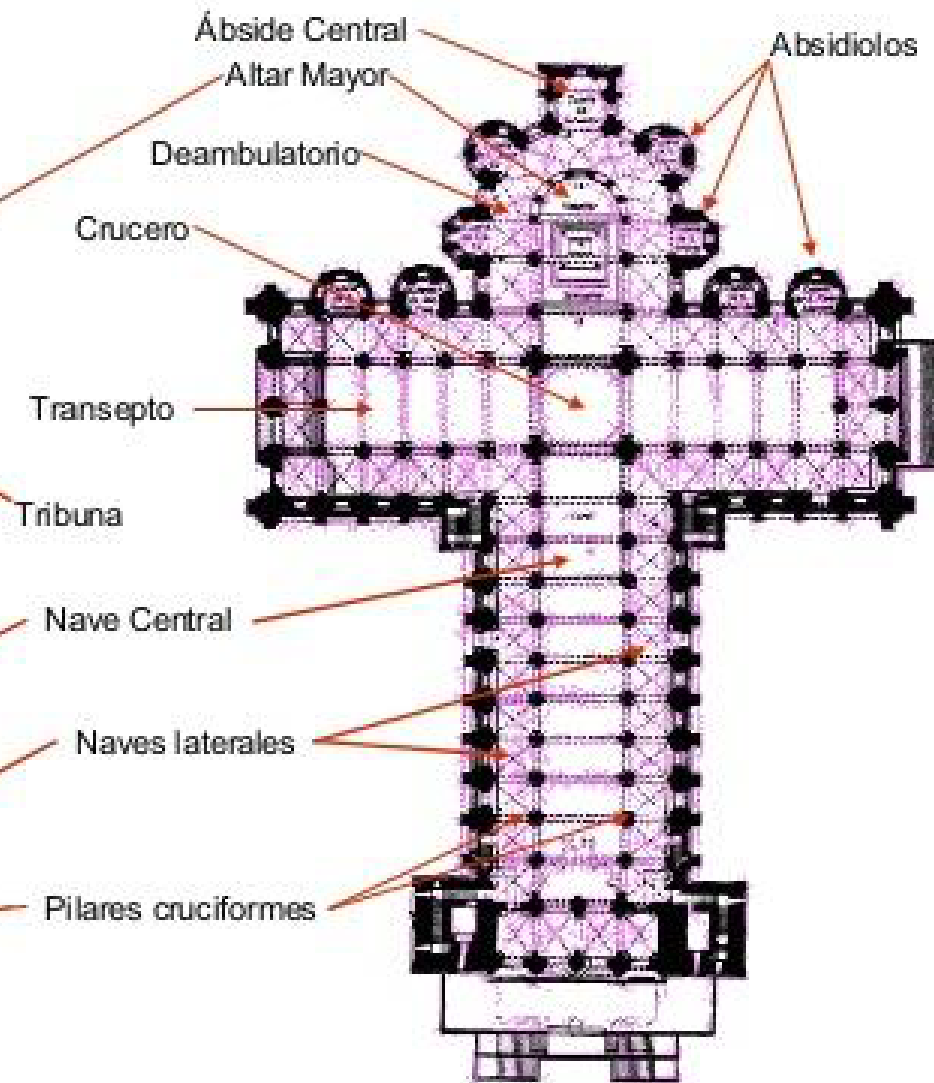
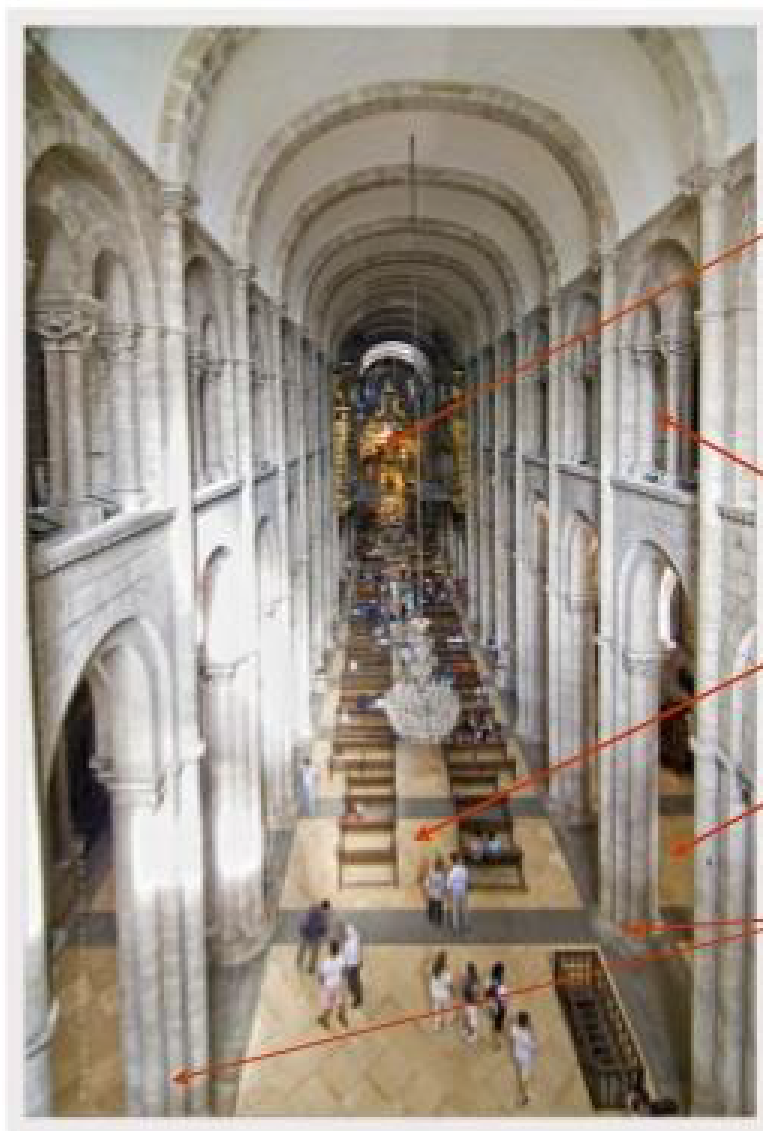

O espazo interior do templo está organizado para que os fieis, ao remataren a peregrinación á tumba do apóstolo Santiago, puidesen acceder á catedral pola portada dos pés e percorrela até a xirola, na que se atopa o sepulcro do apóstolo.

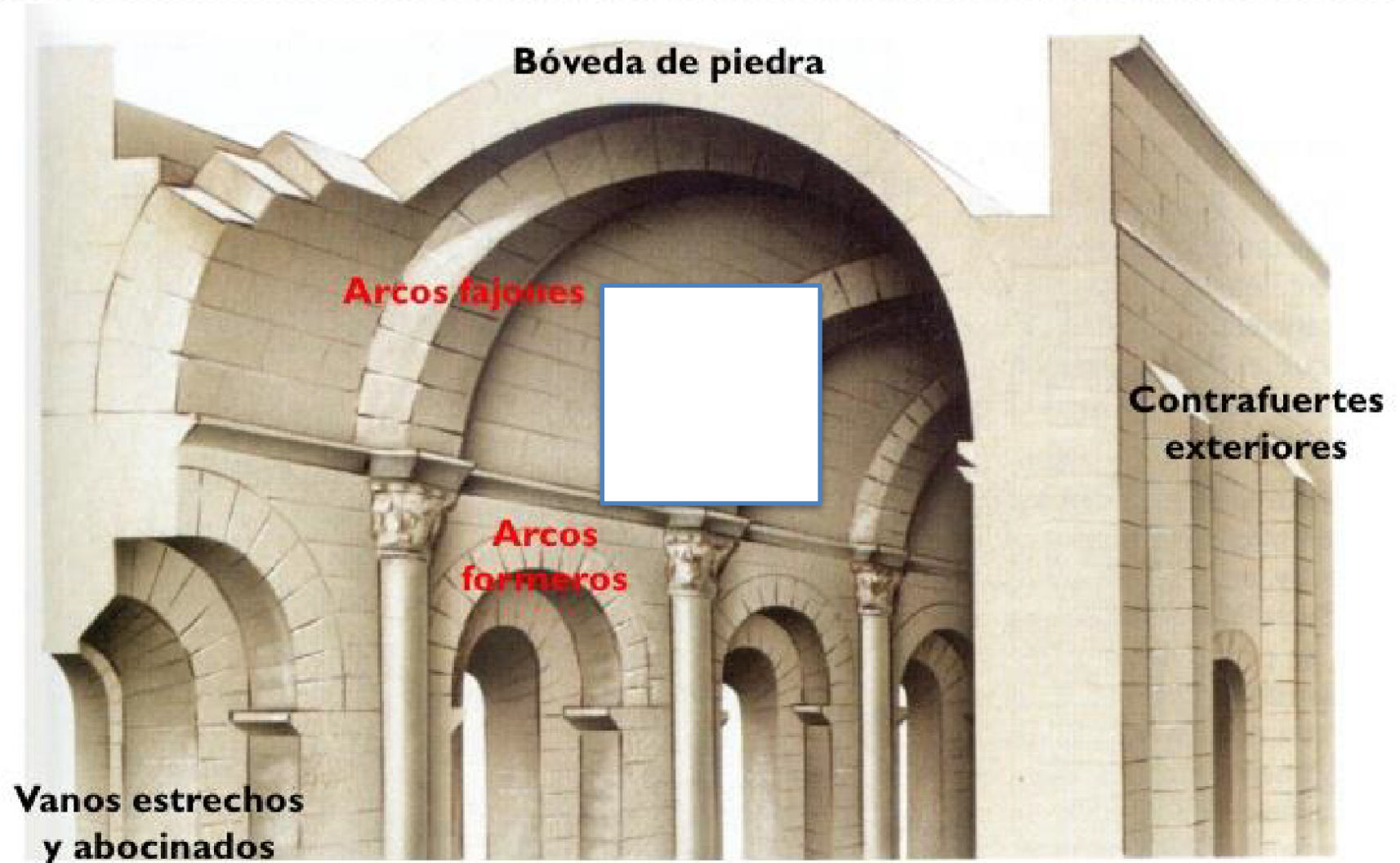
Todo o camiño interior do edificio permite percorrelo sen interferir nas cerimoniais relixiosas.

Catedral de Santiago de Compostela

O **arco formeiro** elemento arquitectónico curvo (arco), que discorre paralelo ao eixo lonxitudinal da nave; a súa función é soste os muros superiores de separación entre as naves dunha estrutura. Se o edificio é dunha soa nave, os arcos formeiros irán encaixados no muro, é dicir, serán arcos cegos. Os arcos formeiros van de alicerce a alicerce coincidindo cos tramos da bóveda.

INTERIOR DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

En el espacio interior prima la sensación de verticalidad y esbeltez, potenciada por los **22 m. de altura de la nave central**. Cubre la nave principal una bóveda de cañón con arcos fajones, contrarrestada por bóvedas de arista en las naves laterales y de cuarto de cañón en la tribuna.

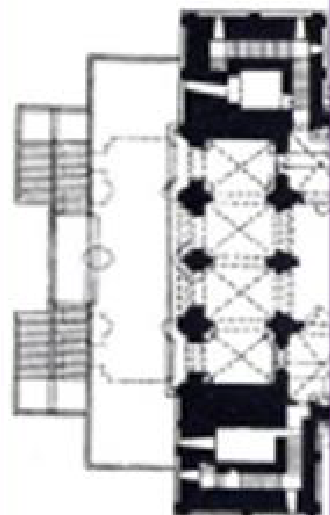

FASES DE LA CONSTRUCCIÓN

- 1ª Fase (1075-1088) Reinado de Alfonso VI. Diego Peláez (obispo) **BERNARDO EL VIEJO (arquitecto) y ROBERTO (maestro de obras)**, formados en canterías francesas. Realizan las tres capillas centrales y los tramos correspondientes a la girola .
- 2ª Fase (1093-1105) Diego Gelmírez (primer arzobispo de Santiago) **MAESTRO ESTEBAN (arquitecto)**: remata la girola y construye los muros del crucero
- 3ª Fase (1109-1122) **BERNARDO EL JOVEN y su hermano EL MAESTRO ESTEBAN**: cubrición del crucero y primeros tramos de las naves.
- 4ª Fase (1168-88) **MAESTRO MATEO (arquitecto)**: termina las naves y construye la cripta, El Pórtico de la Gloria y la Tribuna

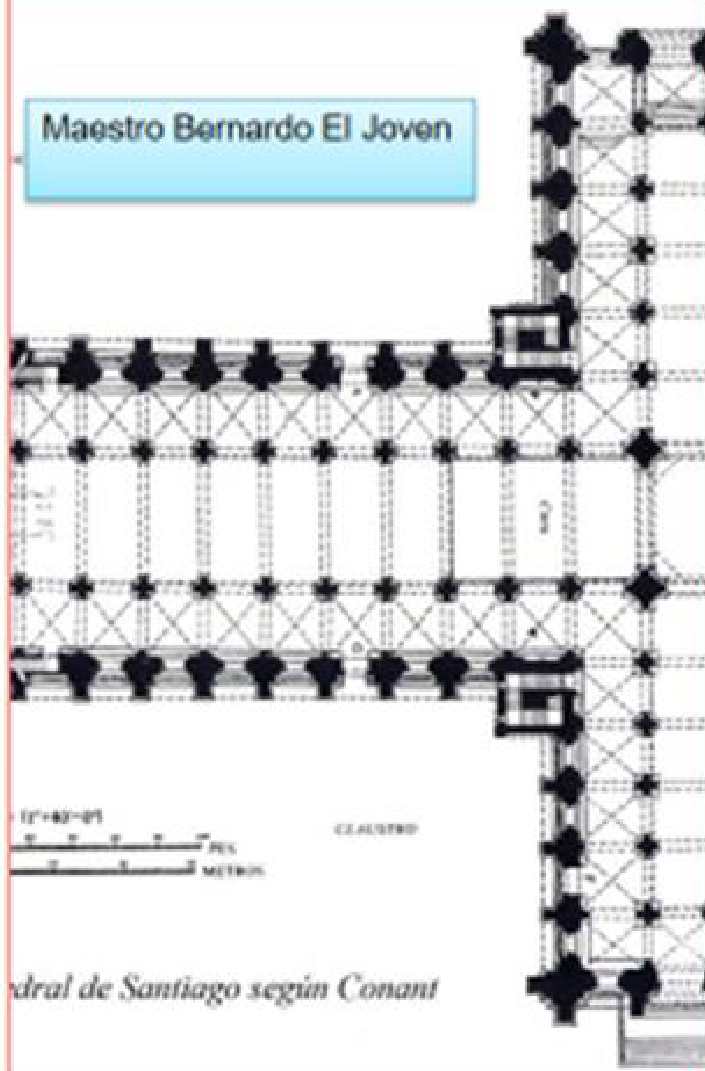
A.- PROCESO DE CONSTRUCCIÓN.

Maestro Mateo
1168 / 1188

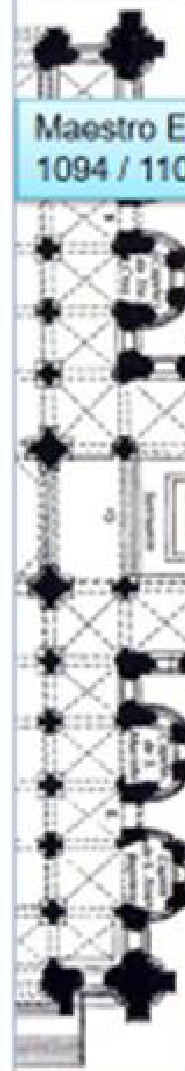

ESCALA 1:40
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 METROS

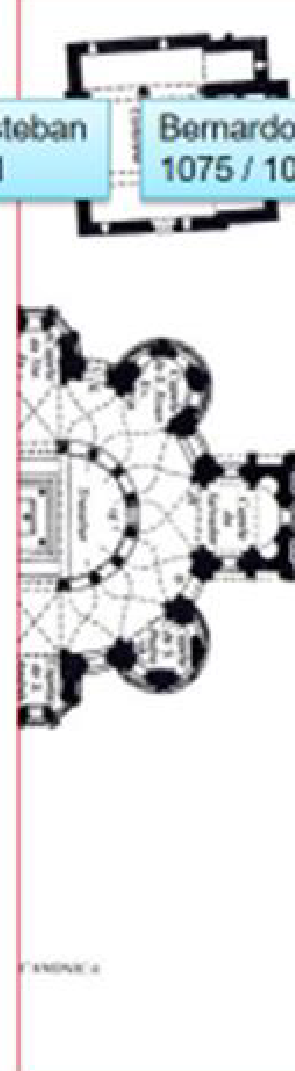
Maestro Bernardo El Joven

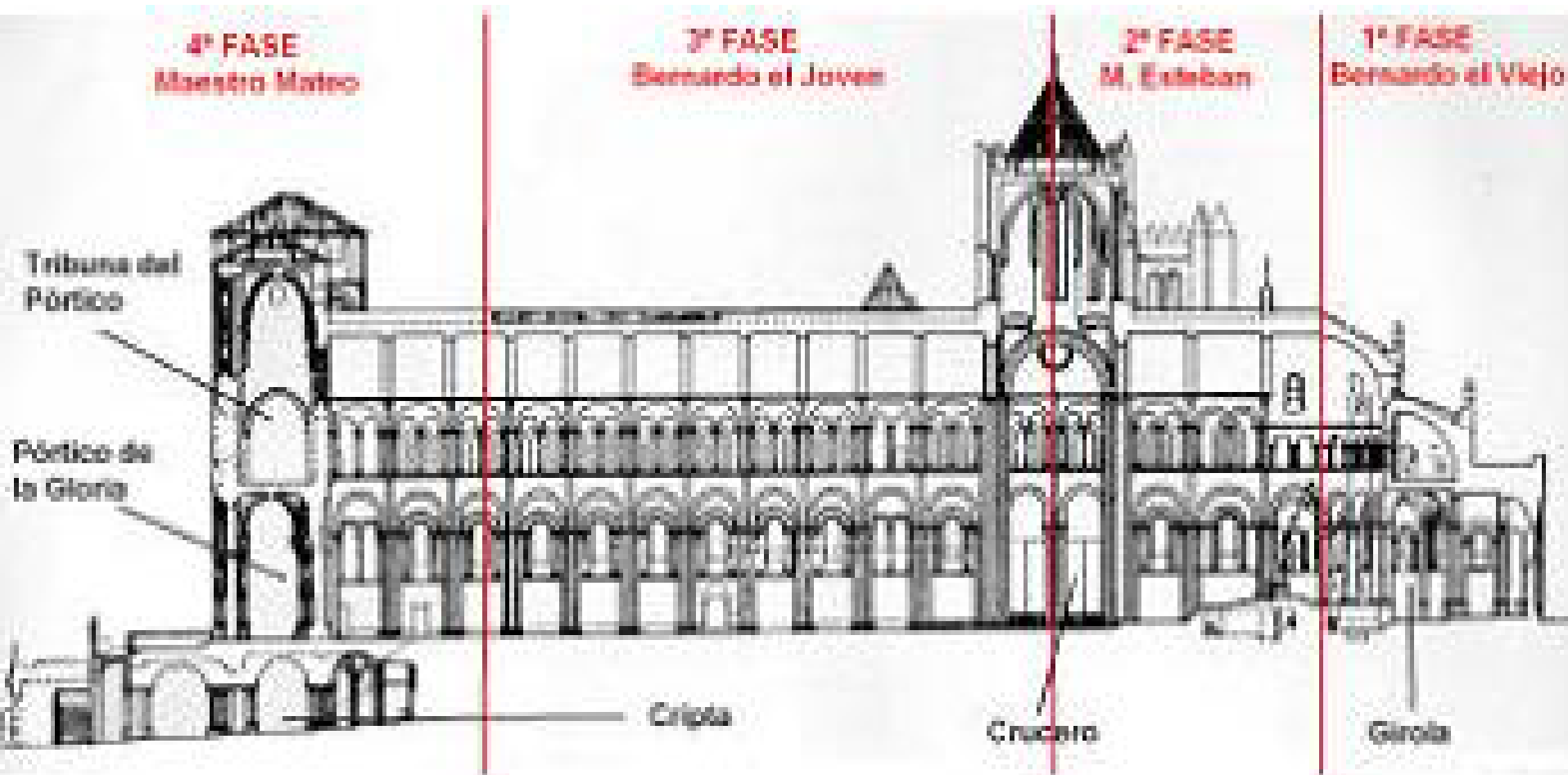
Maestro Esteban
1094 / 1101

Bernardo el Viejo
1075 / 1088

Planta ideal de la Catedral de Santiago según Conant

Catedral de Santiago. Alzado lateral

FACHADA DE
LA
AZABACHERÍA

CAPILLA DEL
SALVADOR

FACHADA DE
LAS
PLATERÍAS

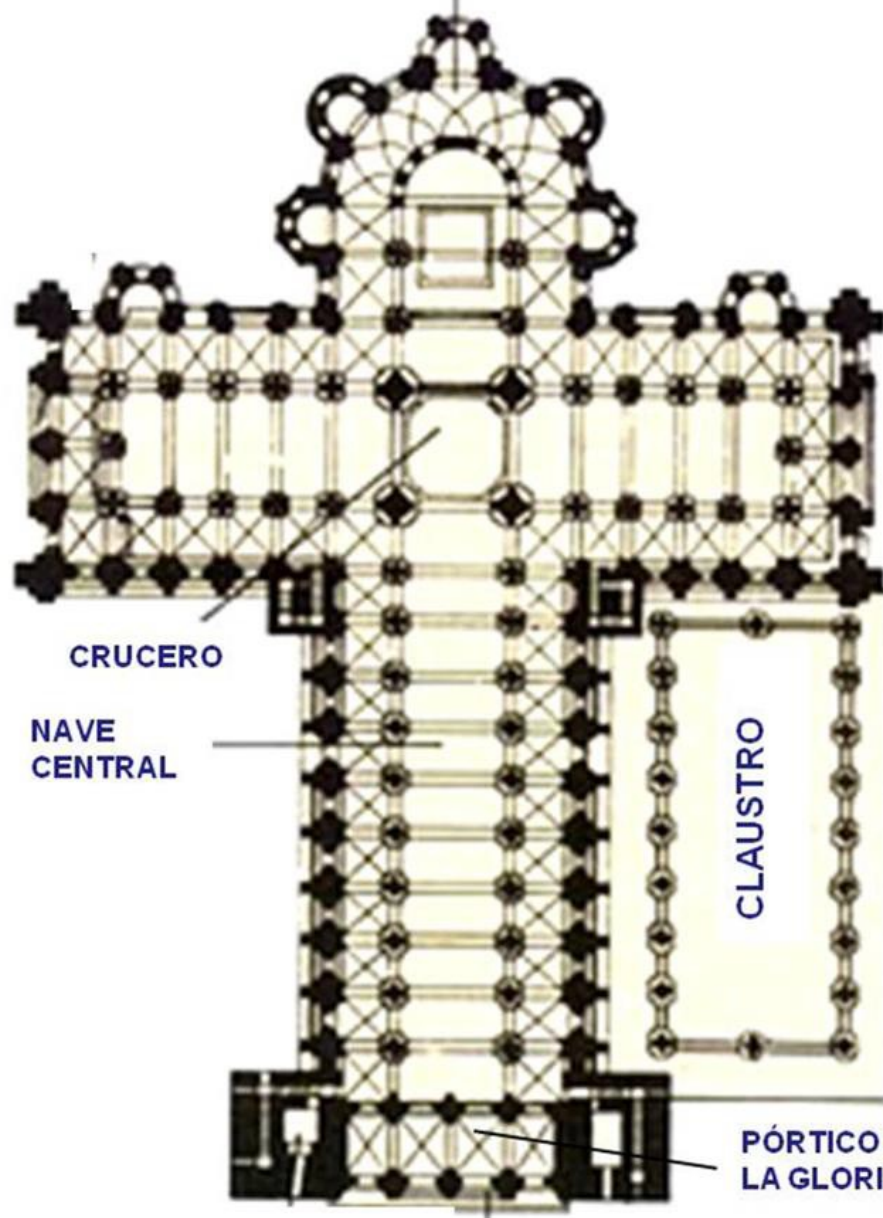
CRUCERO

NAVE
CENTRAL

CLAUSTRO

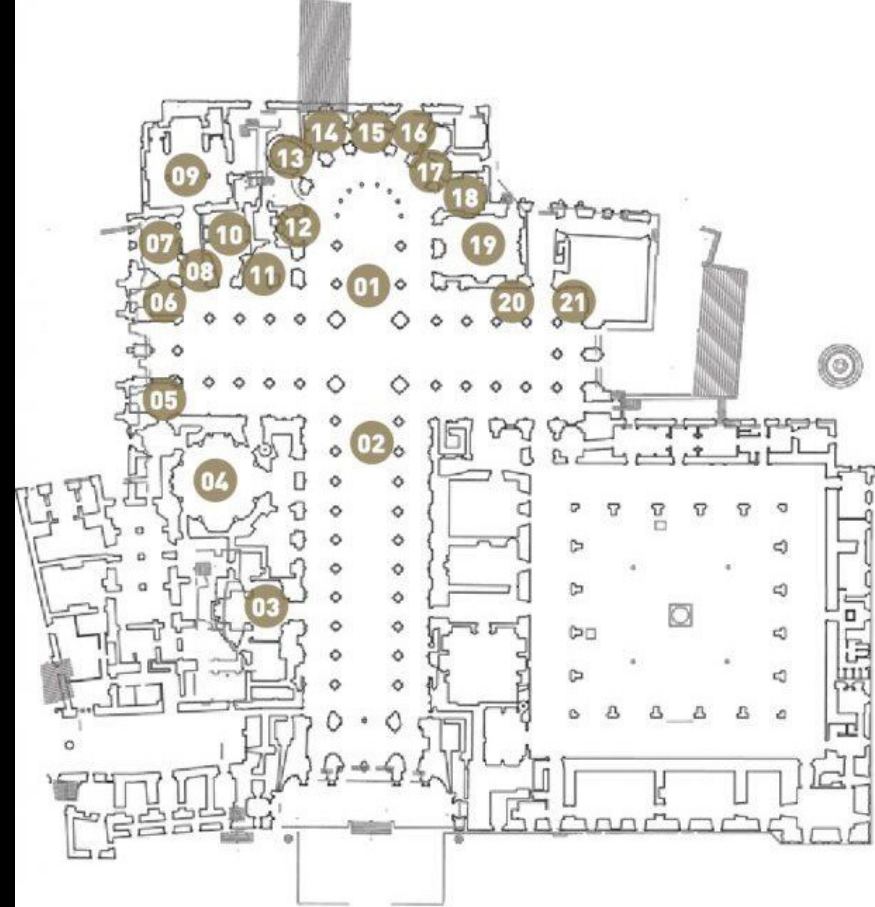
PÓRTICO DE
LA GLORIA

FACHADA DEL
OBRADOIRO

4. SIMBOLISMO DA PLANTA:

A arquitectura ten **iconografía**. Os edificios poden *lerse* como calquera obra de arte. Na Catedral de Santiago, *ademais* da *tradicional simboloxía* das igrexas con planta de cruz, hai intención simbólica na advocación das capelas, dedicadas aos grandes santos europeos (S. Nicolás, Sta. Fe, etc.). Os peregrinos atopaban na Catedral unha *reproducción alegórica* do camiño e dos grandes santuarios europeos.

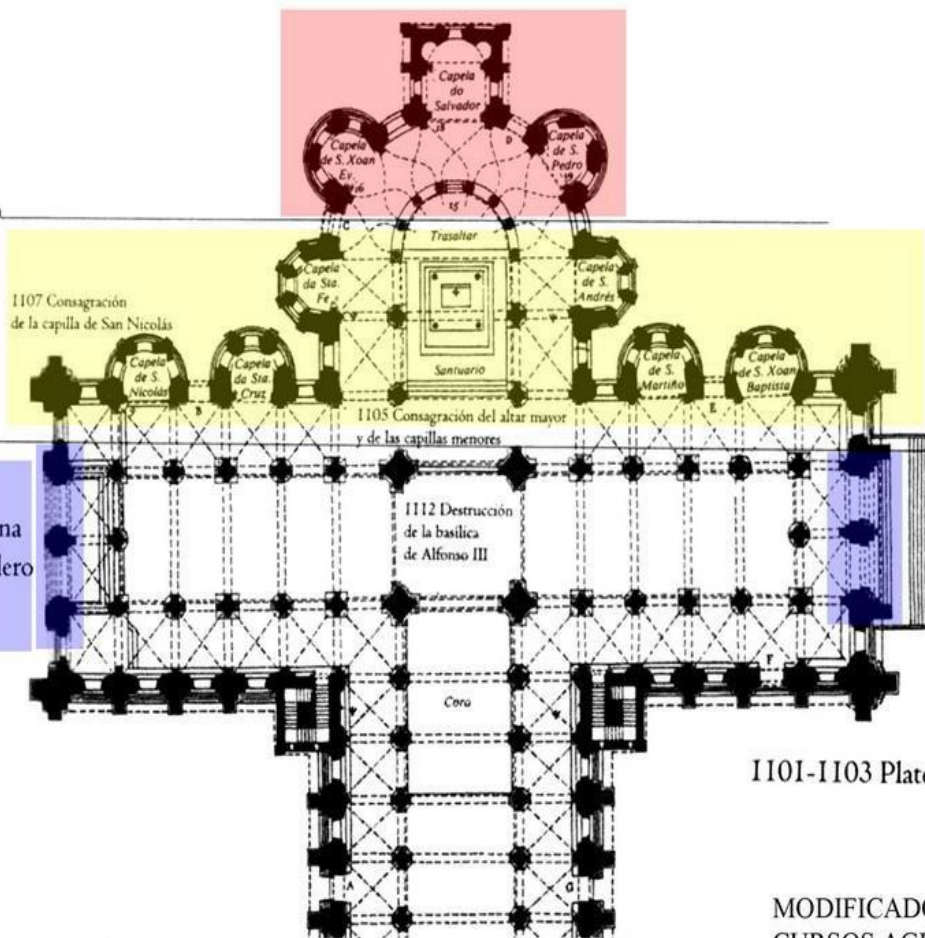
- 01 Capilla Mayor
- 02 Los órganos
- 03 Capilla del Cristo de Burgos
- 04 Capilla de la Comunión
- 05 Capilla de Santa Catalina
- 06 Capilla de San Antonio
- 07 Capilla de San Andrés
- 08 Capilla de San Nicolás
- 09 Capilla de la Corticela
- 10 Capilla de "Sancti Spiritus"

- 11 Capilla de Prima
- 12 Capilla de Santa Fé
- 13 Capilla de San Juan
- 14 Capilla de los España
o de Nuestra Señora La Blanca
- 15 Capilla del Salvador
- 16 Puerta Santa o del Perdón
- 17 Capilla de San Pedro
- 18 Capilla de Mondragón
- 19 Capilla del Pilar
- 20 Lauda de Teodomiro
- 21 Baptisterio

Bernardo el Viejo
1075-1088

Maestro Esteban
1094-1101

1101-1112
Maestro de la Puerta Francígena
Maestro de la Puerta del Cordero
Maestro de la Traición

1101-1103
Maestro de Conques

1103-1111-12
Maestro de la Puerta Francígena
Maestro de la Traición

1101-1103 Platea y Palacio de Gelmírez

MODIFICADO DE M. CASTIÑEIRAS
CURSOS AGUILAR DE CAMPOO 2009

Na **xirola**, a **capela central** está **dedicada** ao **Salvador**, as de ambos os lados a **S. Xan** e **S. Pedro**; no **centro** estaba a **tumba de Santiago**.

A planta **reproduce** así o episodio da **Transfiguración**, cando **Cristo** leva aos **discípulos predilectos** (**Xan, Pedro e Iago**) ao **monte Tabor** para manifestarse no seu **aspecto divino**.

Bernardo el Viejo
1075-1088

Maestro Esteban
1094-1101

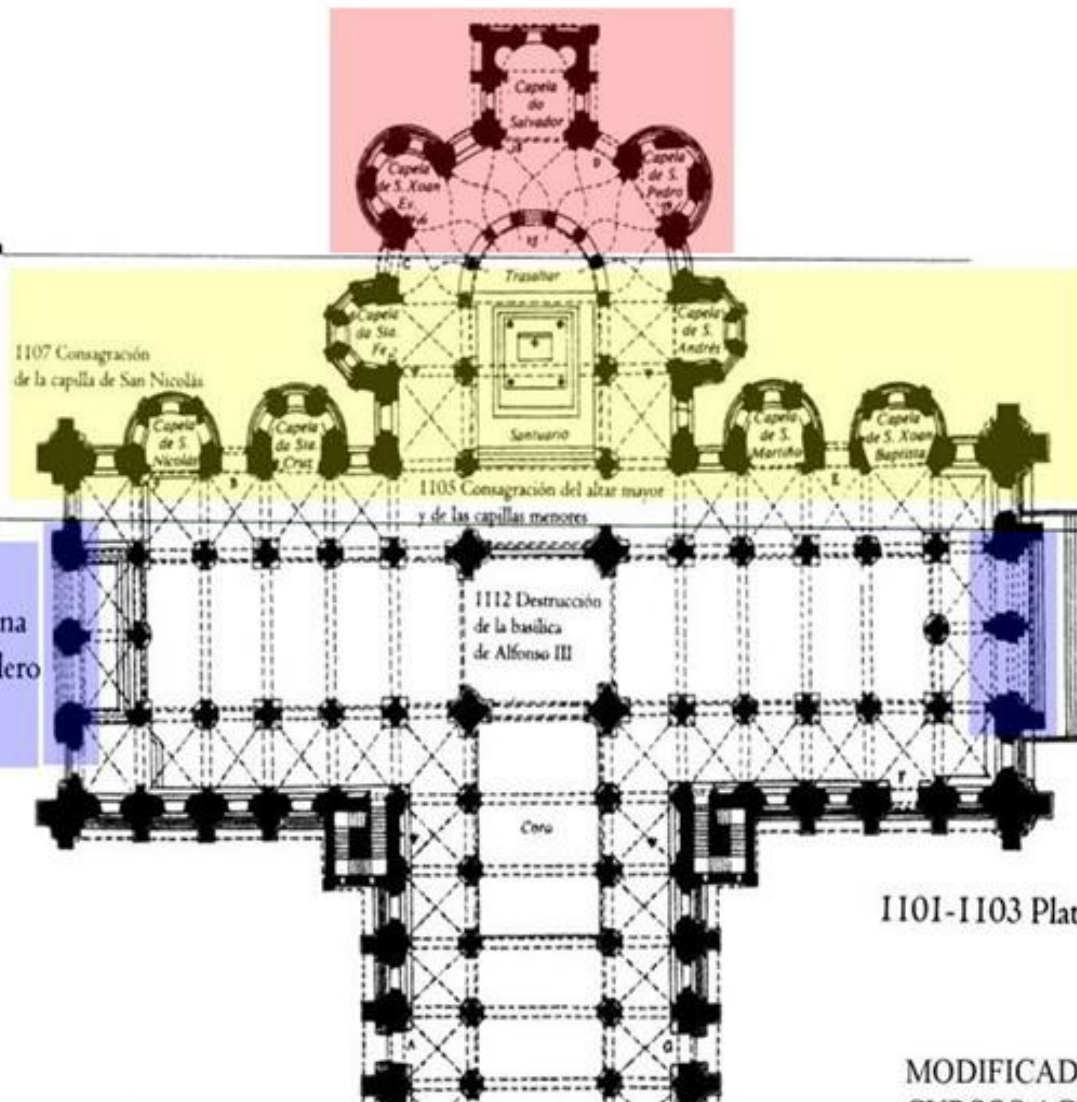
1101-1112
Maestro de la Puerta Francígena
Maestro de la Puerta del Cordero
Maestro de la Traición

1101-1103
Maestro de Conques

1103-1111-12
Maestro de la Puerta Francígena
Maestro de la Traición

1101-1103 Platea y Palacio de Gelmírez

MODIFICADO DE M. CASTIÑEIRAS
CURSOS AGUILAR DE CAMPOO 2009

IGREXAS DE PEREGRINACIÓN
interior do MOSTEIRO DE OSEIRA

FICHA TÉCNICA:

Nome: Mosteiro Beneditino cisterciense de OSEIRA

TIPOLOXÍA: Arquitectura relixiosa templaria e mosteiro.

ESTILO: Estilo románico; fase final ou de transición. Modelo de Santiago

Cronoloxía: s. XII – XIII.

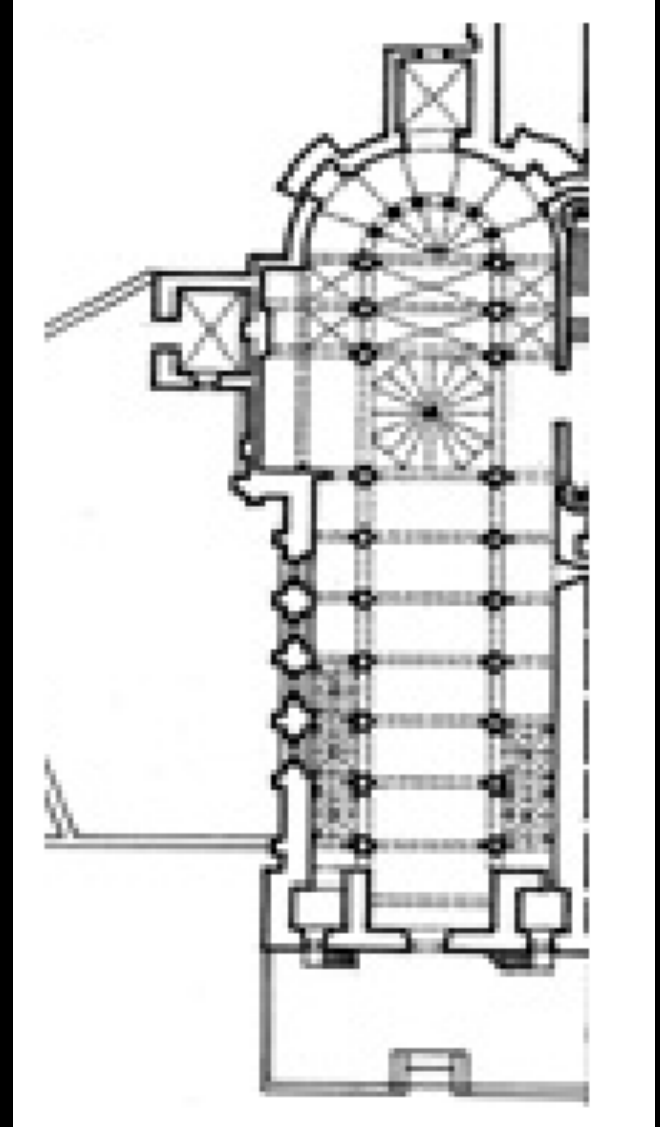
LOCALIZACIÓN: Concello de Cea; Ourense. España.

O MOSTEIRO de OSEIRA foi fundado polos beneditinos en 1137, adheríndose á **reforma cisterciense**. San Bernardo enviou desde Claraval, arredor de 1140, un grupo de monxes para instruír na **nova regra** aos fundadores. Nunha paraxe illada da provincia de Ourense (Concello de Cea), entre os s. XII e XIII levantouse o templo seguindo o modelo da Catedral de Santiago con **xirola** na cabeceira, así como a tipoloxía da orde, con nave central **abovedada en canón apuntado**, sen triforio e decoración moi elemental con capiteis xeometrizados.

A igrexa ten planta de *cruz latina* con 3 naves separadas por piares e cruceiro destacado. A bóveda da nave central é de canón *apuntado* con faixóns, as ventás, arcos de medio punto, ábrense no arranque da bóveda.

A cabeceira imita á de Santiago con xirola e capelas radiais, hoxe moi alteradas as orixinais.

Sobresae a beleza do presbiterio cun *semicírculo* de columnas sostendo o muro de peche, como en Moreruela (Valladolid).

Presbiterio:

palabra do grego πρεσβύτερος (o máis ancián) e do Latín presbyterium (consello de anciáns).

É o espazo que nun templo ou catedral católicos, precede ao altar maior.

Até o Concilio Vaticano II este espazo estaba reservado ao clero. Coa chegada do cristianismo, designouse como o espazo reservado para os membros máis anciáns do clero ou "presbiterio".

A bóveda da nave central é de canón apuntado con faixaóns.
As ventás de médio punto ábreñse no arranque da bóveda

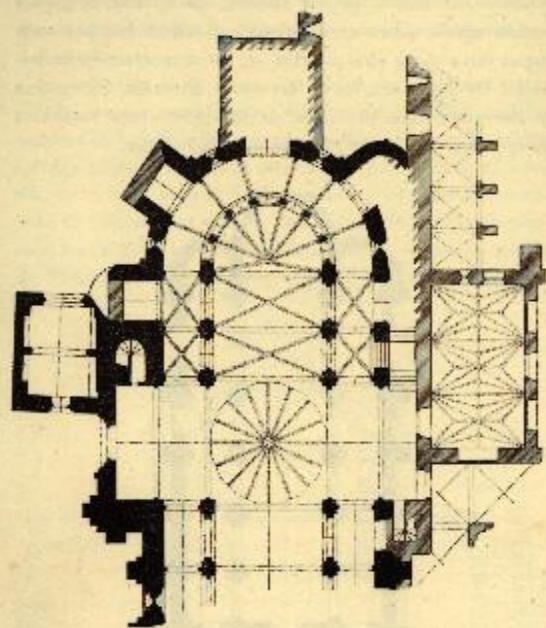

Esta *igreja románica de transición* ten planta de cruz latina con 3 naves e cruceiro. As naves están separadas por *pias con columnas embebidas*.

Columna embebida: Columna que está ligada real ou aparentemente ao muro ou elemento arquitectónico no que está integrado; xeralmente sobresaí dese elemento máis da metade do espesor da columna.

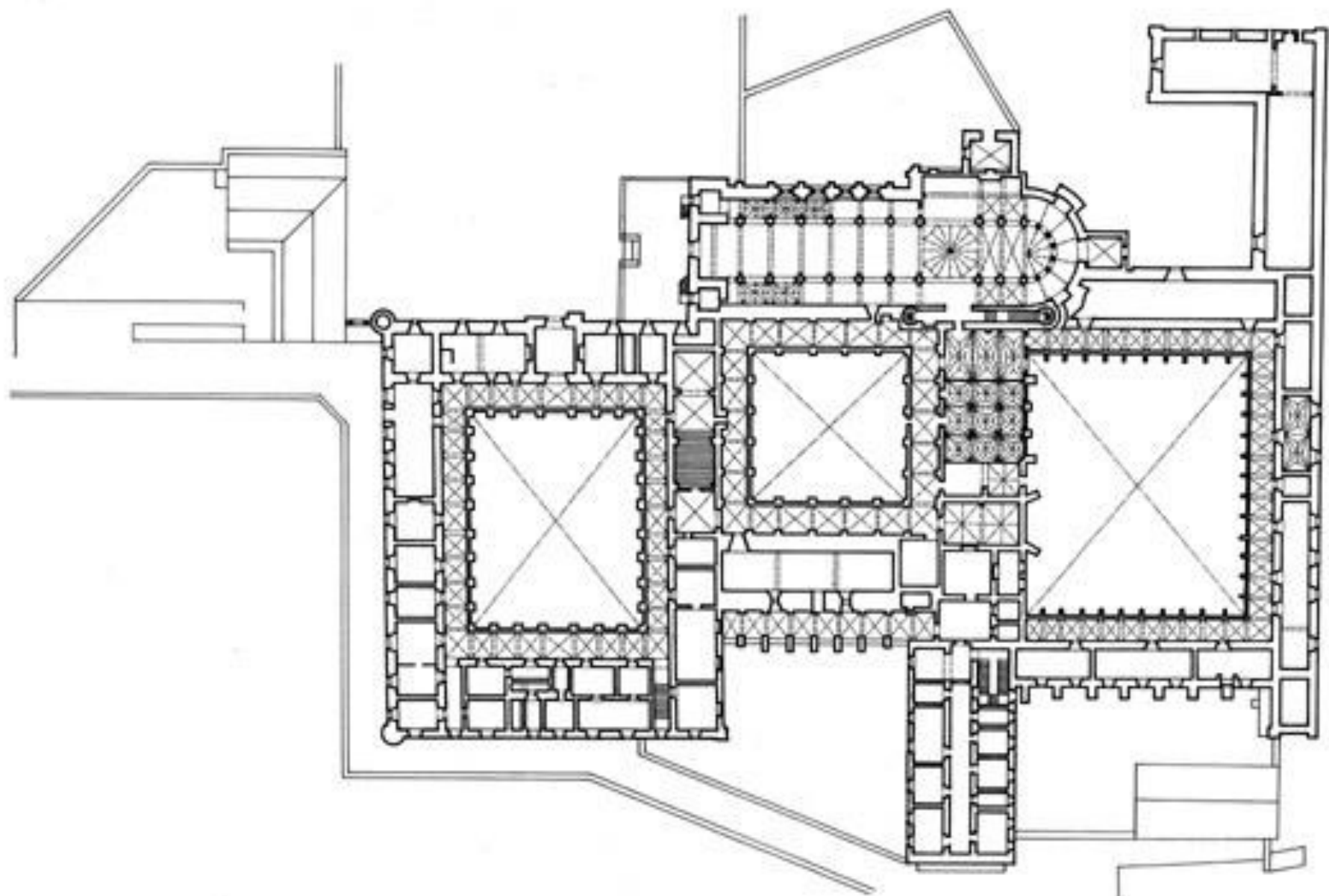
Escala: 1:100

Planta de la cabecera y cruceiro de la Iglesia de Osera.

Planta de la cabecera y cruceiro de la Iglesia de Osera.

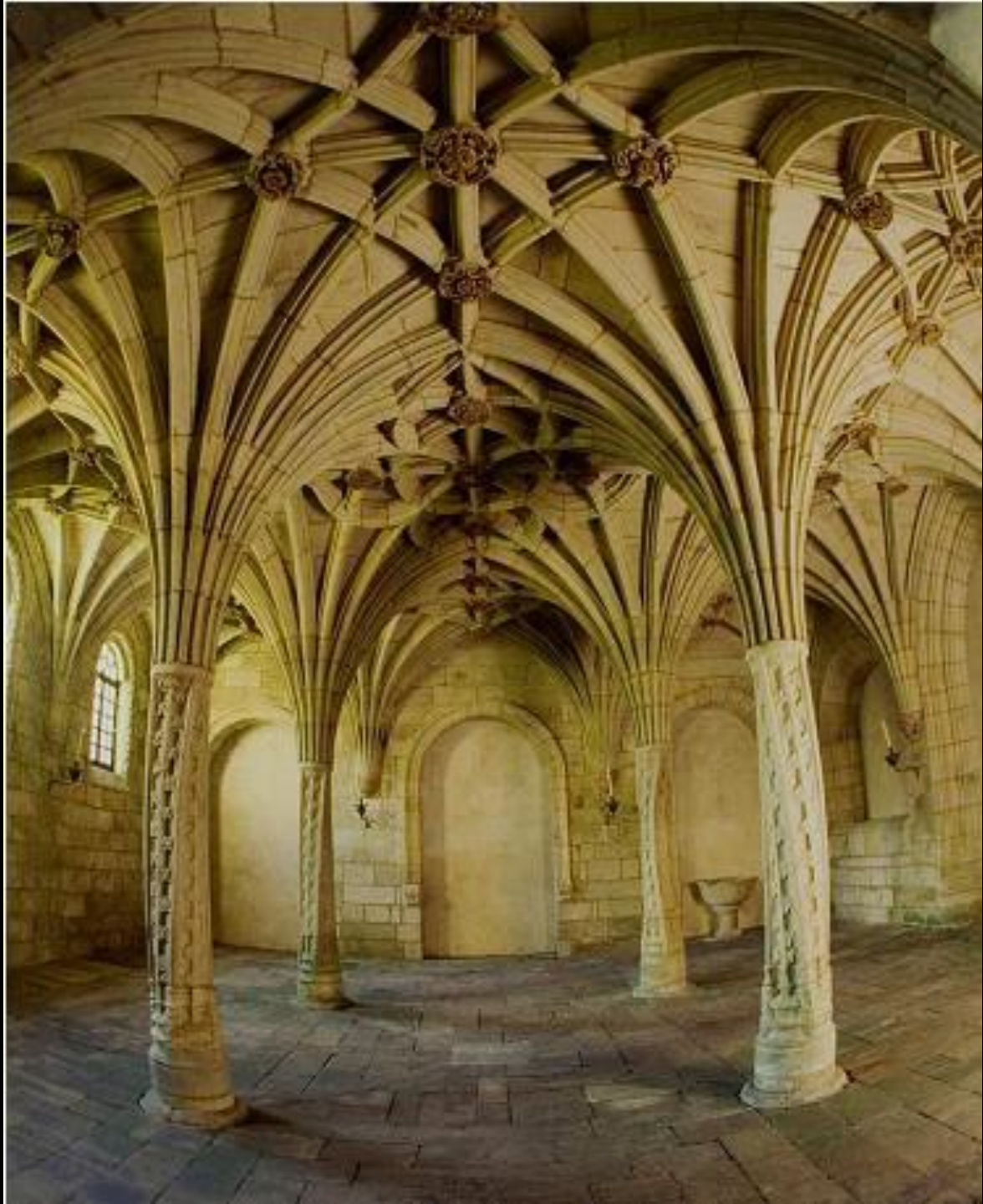
Viajar con el Arte de Sira Gadea

No S. XIII construíuse un **ciborio** con cúpula sobre pechinas no cruceiro. A decoración escultórica é practicamente nula lo que engrandece a súa monumentalidade arquitectónica.

Destacariamos a sala capitular de columnas torsionadas con decoración de flores cadradas, del tardo gótico, S. XV. Sobre elas ábrense as bóvedas formando un abano.

No S. XVI transformouse a **fachada principal**. Reformulouse en estilo renacentista, de perpiaño almofadado, frontispicio e outros ornatos e esculturas clasicistas.

COLEGIATA DE SAN ISIDORO
DE LEÓN (finales s. XI)

Esta basílica se construyó con tres naves, crucero saliente y cabecera de tres ábsides que perdió el central a finales de la Edad Media para convertirlo en gótico. Posteriormente se mandó edificar el famoso y soberbio Panteón de los Reyes, monumento sepulcral que actualmente es lo más antiguo que se conserva.

En sus bóvedas se pintó en el siglo XII un repertorio de primer orden en el románico europeo por lo que se la denomina la **"Capilla Sixtina" del románico.**

Panteón dos Reis
San Isidoro de León

Igrexa de Sta. Fe de
Conques
(Auvernia, Francia)

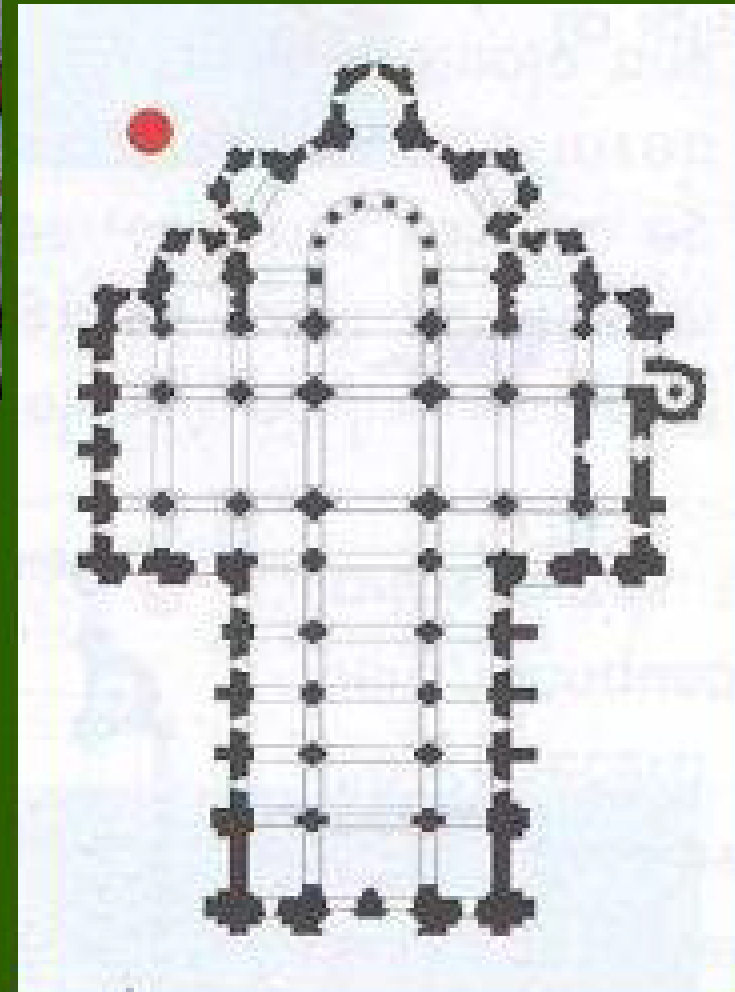
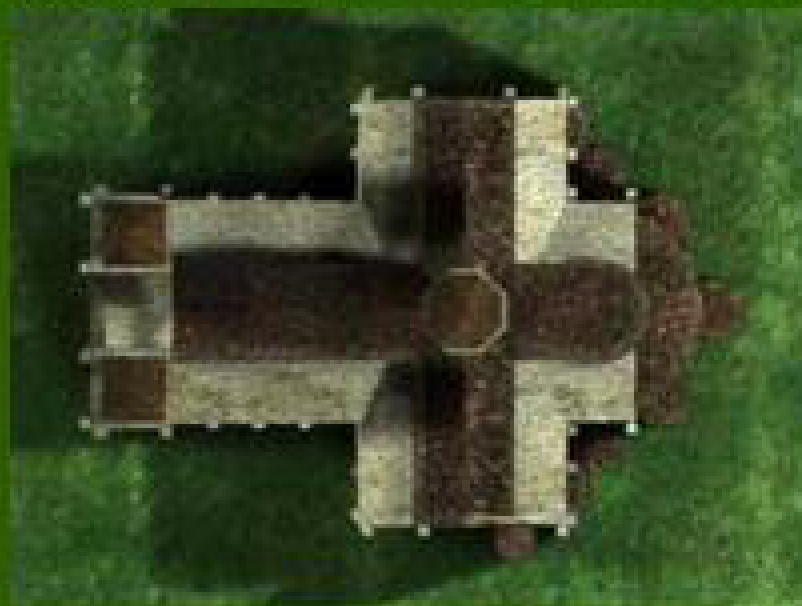

SANTA FE DE
CONQUES
(1050)

Considerada como **el punto de partida de las iglesias de peregrinación**, vivió su apogeo gracias a las reliquias de la Santa Fe.

En el exterior, la cabecera revela la excelente articulación de los volúmenes a diferente altura: las capillas dan lugar al ábside y el ábside al cimborrio octogonal del crucero

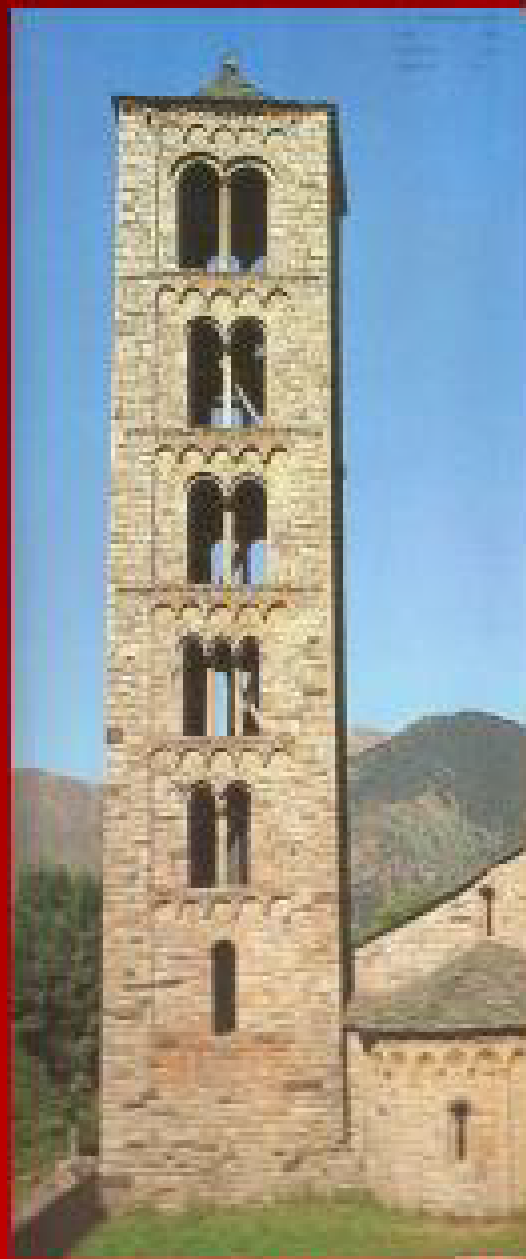
SANTA FÉ DE CONQUES

ROMÁNICO EN ITALIA

SAN CLEMENTE DE TAHULL

Grupos de maestros y canteros lombardos que trabajan por todo el territorio catalán propagan las características del románico italiano de Lombardía.

Románico lombardo:
campanario de la
Abadía de Pomposa